

Att bygga i och för sin bygd

Kooperativa hyresrätters uppkomst och roll i ett svenskt landsbygdssamhälle

Pernilla Björverud

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2022

Att bygga i och för sin bygd. Kooperativa hyresrätters uppkomst och roll i ett svenskt landsbygdsamhälle

To build in and for your community. Cooperative rental apartments origin and role in a Swedish rural community

Pernilla Björverud

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för stad och land

Examinator: Örjan Bartholdson, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landsbygdsutveckling, A2E –
Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0890

Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Hogslätts vänboende, författarens bild

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: kooperativa hyresrätter, Kooperation, bogemenskap, gemenskapsboende, byggemenskap, lokal organisation, bostadsförsörjning på landsbygden

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Studien undersöker vad kooperativa hyresrätter byggda i ideell regi på den svenska landsbygden innebär för sina hyresgäster och sitt lokalsamhälle. Forskningsintresset har kretsat kring frågan om hur vi kan bo och leva på den svenska landsbygden idag och imorgon, och grundar sig i den rådande bostadsbristen i svenska städer och landsbygder. Studien gjordes på ett fall, Hogslätts vänboende kooperativa hyresrättsförening, ett gemenskapsboende i norra Bohuslän som blev till genom en bygggemenskap. Studiens syfte var att förstå vilken kontext vänboendet har växt fram ur samt vad vänboendet innebär för sina hyresgäster och lokalsamhälle. Eftersom rurala kooperativa hyresrätter är ett relativt nytt forskningsområde i Sverige gjordes en etnografisk fältstudie under sammanlagt elva dagar. Resultatet visar att Hogslätts vänboende befinner sig i en bygd med erfarenhet och resurser för att mobilisera sig lokalt för att täcka upp för gemensamma behov, orsakade av påverkansfaktorer utifrån. Den lokala handlingskraften var i sin tur en möjliggörande faktor för vänboendets uppkomst. Resultatet visar också att vänboendet innebär en möjlighet till gemenskapsskapande för sina hyresgäster genom dess fysiska och organisatoriska utformning, som sänker trösklarna för vardagligt umgänge. Den kooperativa boendeformen innebär dock inget tvång till socialt umgänge, vilket resultatet visar genom att somliga av de boende i huvudsak såg det som en praktisk bostadslösning för att kunna bo kvar i sitt sammanhang. Resultatet visar även att Hogslätts vänboende har bidragit till att skifta kommunens förståelsehorisont för vad som är möjligt att åstadkomma inom kommunen och i lokal regi, vilket i sin tur har banat vägen för nya kooperativa hyresrätter i kommunen. Utöver det har vänboendet även blivit en förebild nationellt. Resultatet visar slutligen att vänboendet bidragit till att ytterligare stabilisera det sociala samband som är bygden kring Bottna, samt stärkt lokalbornas känsla av att det är en plats där man vågar satsa.

Nyckelord: Kooperativa hyresrätter, Kooperation, bogemenskap, gemenskapsboende, bygggemenskap, lokal organisation, bostadsförsörjning på landsbygden

Abstract

The study examines what cooperative rental apartments built on a non-profit basis in the Swedish countryside means for their tenants and their local community. The research interest has revolved around the question of how we can live and work in the Swedish countryside today and tomorrow, and is based on the current housing shortage in Swedish cities and rural areas. The study was done on one case, Hogslätts vänboende kooperativa hyresrättsförening (Eng.: cooperative rental apartments association), a cohousing in northern Bohuslän that was created through a building community. The purpose of the study was to understand the context in which the cohousing has emerged from and what the cohousing means for its tenants and the local community. Since rural cooperative rental apartments are a relatively new research area in Sweden, an ethnographic field study was conducted for a total of eleven days. The results show that Hogslätts vänboende are located in a community with experience and resources to mobilize locally to cover communal needs, caused by external influencing factors. The local power of action was in turn an enabling factor for the emergence of the cohousing. The results also show that the cohousing provides an opportunity for social connections for its tenants through its physical and organizational design, which lowers the thresholds for everyday contact. However, the cooperative form of housing does not imply coercion to socialize, as the result shows by the fact that some of the residents mainly saw it as a practical housing solution to be able to stay in their context. Finally, the results also show that Hogslätts vänboende has contributed to shifting the municipality's horizon of understanding for what is possible to achieve within the municipality and on a local scale, which in turn has paved the way for new emerging cooperative rental apartments in the municipality. In addition, the cohousing has also set a positive example nationally. Finally, the results show that Hogslätts vänboende has contributed to further stabilizing the social connection that is the area around Bottna, and strengthened the locals' feeling that it is a place where they dare to invest.

Keywords: Cooperative rental apartments, cooperation, cohousing, building community, local organization, rural housing in Sweden

Innehållsförteckning

1. Inledning	8
1.1 Syfte och frågeställningar	10
2. Metod	11
2.1 Att se, uppleva och fråga	11
2.2 Val av plats och studieobjekt	12
2.2.1 Hogslätts vänboende	12
2.2.2 Gerlesborg och Bottnafjorden.....	13
2.3 Att halka sig fram på okända stigar.....	13
2.4 Analytiska verktyg	14
2.4.1 Frånvarande andra	14
2.4.2 Förbindelsens makt	15
2.4.3 Gemeinschaft & Gesellschaft	16
2.5 Disposition.....	16
3. En grogrund för ett vänboende	17
3.1 Institutionerna som stabiliserar sammanhanget	17
3.1.1 Konsten som färgat bygden.....	18
3.1.2 Behovet av en grundläggande samhällsservice	20
3.1.3 Mötesplatsernas roll i sammanhanget.....	21
3.2 Konsten att kunna bo kvar i sitt sammanhang.....	25
3.3 Ett kooperativt vänboende växer fram	27
3.4 Kooperation för att möta gemensamma behov.....	29
4. Kooperativa hyresrätter för flera behov	31
4.1 Kooperativt boende, kooperativt ansvar – vad innebär det?	31
4.1.1 Att slippa bekymra sig ensam om taket skulle läcka	31
4.2 Lägre tröskel för gemenskap och en praktisk bostadslösning.....	33
4.2.1 Vänboendet som en möjliggörare för gemenskap och möten.....	34
4.2.2 Vänboendet som en praktisk bostadslösning	38
4.3 En balans mellan närhet och distans	39
4.4 Ett annat normalläge?	40
4.5 Att stanna i eller flytta till ett sammanhang	41
5. Vänboendet som en byggsten i det sociala sambandet	42
5.1 En plats att verka på och en plats att verka ifrån.....	42

5.2	Arbetsstillfällen, bostäder och en “här-kan-vi”-känsla.....	44
5.3	Ett konkret exempel på att det går – En förebild som banar vägen för nya kooperativa hyresrätter	45
5.3.1	Från kalla handen till kommunens byggnadspris	45
5.3.2	Ett exempel på vad som är möjligt	46
5.4	Kooperativa hyresrätter = Social stabilitet i svenska landsbygder?	47
6.	Slutord.....	49
	Referenser.....	50
	Tack	52

1. Inledning

Det är april 2021 och utställningen *En annan landsbygd* har premiär på Form/Design Center i Malmö. Jag är på besök hemma i Skåne och har dragit med mig min pappa, som solidariskt hänger på låset med mig. Det är mitt intresse i hur vi kan hitta nya sätt att leva och bo på den svenska landsbygden som har lockat mig hit - för nog måste det finnas fler alternativ än en gård eller en stuga ute i skogen? Det gamla trägolvet knarrar hemtrevligt när vi rör oss runt i utställningssalen, där arkitekten Angelica Åkerman med hjälp av texter, bilder och miniatyrmodeller presenterar olika utvecklingsinitiativ från runt om i landsbygdssverige, som på olika sätt hittat innovativa lösningar för sin lokala utveckling. Flera av initiativen berör bostadsfrågan på den lokala platsen, men inte alla. Bland initiativen finns bland annat Egnahemsfabriken på Tjörn, Re:kobyn i skånska Röstånga och Uddebo småhusby i Västra Götaland. Det är även här som jag först stöter på Hogslätts vänboende, ett hus i norra Bohuslän med tolv kooperativa hyresrätter som växt fram som ett svar på en grupp kvinnors önskan att bo kvar i sin bygd.

Bostadsbristen syns till i stora delar av Sverige idag, i städer såväl som på landsbygderna. Enligt riksorganisationen Hela Sverige ska leva saknas det runt 50 000 bostäder på de svenska landsbygderna idag och även Boverket erkänner att mycket tyder på att bostadsförsörjningen på landsbygden är ett aktuellt problem. Utmaningarna ligger framför allt i att landsbygderna är svagare marknader för bostadsbyggande, vilket kan innebära att varken de allmännyttiga eller privata bostadsbolagen ser ett intresse i att bygga där. Att det finns bostäder tillgängliga för människor att flytta både till och inom en landsbygd är dock en viktig pusselbit för dess fortlevnad, eftersom det behövs bofasta människor för att samhällsservice som mataffär och skola ska kunna leva kvar. Den samhällsservicen är i sin tur avgörande för att bland annat barnfamiljer ska kunna flytta till bygden, vilka i sin tur själva skulle bidra till skolan och affärens fortlevnad. Situationen ser naturligtvis olika ut runt om i landet: I somliga landsbygder är problemet att fastigheter är värda så lite att ägarna går med direkt förlust när de väljer att renovera dem, i andra har pendeln istället svängt åt andra hållet då de blivit populära semesterparadis. Fastighetspriserna har där drivits upp av kapitalstarka semesterboenden till den grad att helårsboende har svårt att själva köpa sig en bostad. Platsen för studien som du nu läser hör till den sistnämnda kategorin.

De svenska landsbygdssamhällena har en lång historia av att organisera sig kooperativt för att täcka upp för lokala behov (jfr Cras 2017). Det ideella engagemanget kan tyckas vara något av en bärande kraft på landsbygden, på gott och ont. Det kan å ena sidan innebära en frihet och kraft, å andra sidan en börda och känsla av att vara övergiven av staten. Det startas ideella föreningar, bygdebolag, ekonomiska föreningar och utvecklingsbolag i en strid ström runt om i landsbygdssverige för att köpa upp den nedläggningshotade byaskolan, bygga ut fiber eller hålla den lokala macken vid liv (jfr Cras 2017). Den gemensamma nämnaren i de olika föreningsformerna är att de är en form av kooperativ verksamhet, som kortfattat innebär att medlemmarna också är de som äger och driver verksamheten. Att vi nu börjar se en organisering för att täcka upp bostadsbehovet på landsbygden kan därför ses som en fortsättning på historien om landsbygdens självorganisering.

Idag växer en rörelse av socialt byggande - eller idéburet byggande - fram i Sverige: Sociala byggfabriker, kollektivhus, ekobyar, byggemskaper och bogemenskaper är alla exempel på nya typer av kooperativa byggnads- och boendeformer som dyker upp både i de svenska städerna och landsbygderna. I november 2021 hölls den andra konferensen i Socialt byggande i Sverige, där människor och tjänstepersoner från hela landet med intresse i frågan samlades. Jag smalnade tidigt av mitt forskningsintresse till bygg- och bogemenskaper, som ofta går hand i hand. En byggemskap är "en grupp människor som utifrån sina egna ambitioner tillsammans planerar, låter bygga och sedan använder en byggnad (Boverket 2018). De mynnar ofta, men inte alltid, ut i en bogemenskap, som är en boendeform med ytor särskilt avsedda för att främja gemenskap i kombination med separata lägenheter. Bogemenskaper kan även vara ett sätt att motverka ofrivillig ensamhet inte minst bland äldre, som är den växande landsbygdsbefolkningen idag.

Tidigare studier på bogemenskaper har gjorts i både Europa (Ruiu 2016; Falkenstjerne Beck 2020; Pfaff & Trentham 2020) och Nordamerika (Kang et al. 2012; Lyon et al. 2013; Sanguinetti 2014), varav flera presenterar sina egna, unikt framtagna kriterier eller komponenter för vad som definierar en bogemenskap (Falkenstjerne Beck 2020; Sørvoll & Bengtsson 2020). De olika kriterierna och komponenterna har flera gemensamma nämnare och kretsar alla kring den fysiska, organisatoriska och relationella strukturen av en bogemenskap. I Sverige har studier gjorts på bogemenskaper i storstadsregionerna (Sandstedt & Westin 2015; Scheller & Thörn 2018), varav en specifikt undersökt hur de boende i en så kallad "bogemenskap för andra halvan av livet" upplever spänningen mellan det kollektiva och privata livet i boendet. Det urbana perspektivet återfinns även i studier gjorda utanför Sverige, med vissa undantag av bland annat seniora bogemenskaper i rurala USA (Kang et al. 2012; Lyon et al. 2013). Det urbana perspektivet kan möjligen förklaras med att bogemenskaper är en mer etablerad boendeform i städer, helt

enkelt därför att större delen av världens befolkning idag lever där. Det har med andra ord gjorts studier på rurala bogemenskaper utomlands och urbana bogemenskaper i Sverige, men lite finns att finna om svenska rurala bogemenskaper. En bättre förståelse för vilken roll en bogemenskap kan spela i ett landsbygdssamhälle kan bidra med en ökad förståelse för vad boendeformen kan ha för betydelse för bostadssituationen på den svenska landsbygden.

1.1 Syfte och frågeställningar

Forskningsintresset som var startskottet för denna studie låg i vad det är som händer i en bygd när en bogemenskap etableras där. Jag åkte således ut i fält med två vägledande frågor: Vilken roll spelar Hogslätts vänboende för sina boende och vilken roll spelar det för sitt lokalsamhälle? Väl på plats i fält insåg jag snart att fallet jag tänkt studera bara var en del i, eller ett resultat av, ett redan levande och aktivt lokalsamhälle. De människor jag fick möjligheten att lära känna tog mig med ut i bygden och visade mig de olika föreningar, mötesplatser och verksamheter som hade skapats i ideell och kooperativ regi, av och för lokalsamhället. Därför har syftet för studien under resans gång skiftat från att fokusera enbart på vilken roll Hogslätts vänboende spelar i sin bygd, till att även innefatta kontexten som det växt fram ur.

Syftet med studien har varit att förstå och förklara det sammanhang av lokal organisation och Kooperation som Hogslätts vänboende har växt fram ur, samt vilken roll det spelar för de boende och lokalsamhället. Jag har velat förstå hur ett lokalsamhälle byggs upp och hålls samman kring gemensamma behov, samt undersöka Hogslätts vänboende som ett exempel på det. Till min hjälp för att svara på syftet har jag haft följande forskningsfrågor:

- Vad är det som bygger upp det sociala sambandet som Hogslätts vänboende har växt fram ur?
- Vad innebär den kooperativa boendeformen för de boende?
 - Vad innebär det kooperativa ägande- och förvaltandet för hyresgästernas vardagliga liv?
 - Vilken betydelse har vänboendet för hyresgästernas känsla av och/eller möjlighet till gemenskap inom och utom boendet?
- Vilken roll spelar Hogslätts vänboende i och för sitt lokalsamhälle?

2. Metod

Då kooperativa hyresrätter på den svenska landsbygden är ett relativt nytt fenomen, som ännu inte varit fall för någon större mängd studier, behövde jag åka ut i fält och se vad det är som sker på plats. Valet av metod för datainsamlingen landade därför tidigt på en etnografisk studie, som är en lämplig metod när man studerar ett nytt område (Robson 2016). I en etnografisk studie söker jag att förstå hur en grupp eller ett samhälle lever, upplever och skapar mening i sitt liv och tillvaro (ibid.). Utöver det etnografiska angreppssättet inspirerades jag även av fenomenologiska metoder i planerandet och genomförandet av fältarbetet, som strävar efter att förstå hur människor skapar mening och sans av sin tillvaro. Slutligen, eftersom jag ville låta fältet styra min forskning snarare än att jag skulle styra det, valde jag att ha en framväxande forskningsdesign (ibid.). Med det menas att jag från start förlikade mig med att mina frågeställningar och potentiellt även mitt syfte skulle komma att ändras under arbetets gång.

2.1 Att se, uppleva och fråga

Den primära metoden för datainsamling var deltagande observation och den sekundära metoden semi-strukturerade intervjuer. Jag har även kompletterat med digitalt material i form av hemsidor och forum på sociala medier. Datainsamlingen gjordes under sammanlagt elva dagar, då jag som forskare åkte ut och bodde på platsen för studien. Under tre nätter bodde jag på gästloftet i Hogslätt vänboendes allrum, resten av nätterna hyrde jag in mig i en studiolägenhet 100 meter från boendet.

Utöver de deltagande observationerna, som även inkluderade småprat och samtal längs med vägen, genomförde jag nio intervjuer med boende i vänboendet och fyra intervjuer med nyckelpersoner i bygden. Alla utom en av informanterna hade flyttat till bygden i vuxen ålder. Utöver en man var alla kvinnor där alla utom två var i åldern 50–85 år. Urvalet av intervjuer gjordes löpande på plats, med utgångspunkt i vänboendet och de boende där. Personerna jag intervjuade och träffade utanför vänboendet fick jag kontakt med efter rekommendation från min nyckelinformant och andra boende i vänboendet. Intervjuerna baserades på en checklista snarare än ett frågeformulär, i syfte att förstå de boendes bakgrund och resa till vänboendet, vad vänboendet hade för betydelse för dem och hur de själva såg på vänboendets roll i bygden. Intervjuerna med de fyra informanterna som inte bodde i vänboendet fokuserade på deras roll i bygden och deras relation till vänboendet, tankar om den lokala bostadssituationen samt hur de såg på

vänboendets roll i bygden. Alla deltagare i studien har fått fingerade namn. De personer som jag lärde känna i Bottna och som jag kommer presentera i uppsatsen var alla i någon mån aktiva i lokalsamhället. Många av dem var, eller hade varit, involverade i flera av föreningarna och verksamheterna som du kommer läsa mer om härnäst. Av den anledningen har jag valt att inte skriva ut allas specifika engagemang. Istället ber jag läsaren att bära med sig detta i den fortsatta läsningen.

2.2 Val av plats och studieobjekt

Valet av plats för studien baserades huvudsakligen på två kriterier: Att det skulle vara lokaliserat på den svenska landsbygden samt att det skulle vara en färdig etablerad bogemenskap/gemenskapsboende. Ett sekundärt prioriterat kriterium var tillgängligheten till platsen för mig som forskare.

Hogslätts vänboende valdes som fall för studien av ett antal anledningar. För det första är det ett gemenskapsboende placerat på den svenska landsbygden. För det andra har det stått färdigt sedan sommaren 2018, vilket innebar att det hade varit i bruk i nästan fyra år vid tiden för mitt besök. För det tredje statuerar Hogslätts vänboende exempel på både byggemenskap och bogemenskap på Boverkets hemsida (Boverket 2021b), vilket befäste deras roll som ett nationellt erkänt exempel. Eftersom jag i studiens tidiga skede var intresserad av att titta på både en byggemenskap och en bogemenskap, för att förstå både tillkomsten och varandet av en bogemenskap, så tillgodosåg Hogslätts vänboende båda de önskemålen. Trots att studien sedan landade i att enbart fokusera på bogemenskapen har även vänboendets tid som en byggemenskap fått spela en roll i uppsatsen.

Även om Hogslätts vänboende är representerat på Boverkets hemsida för bogemenskaper, så väl som kallar sig själv för ett gemenskapsboende på sin hemsida, kommer det fortsatt i denna uppsats gå under benämningen kooperativa hyresrätter. Detta dels då det är den benämningen som de boende i vänboendet använde, dels då det gör det tydligt att det ägs och förvaltas kooperativt.

2.2.1 Hogslätts vänboende

Hogslätts vänboende är beläget i Gerlesborg, Tanums kommun. Det är ett avlångt, falurött hus vid foten av ett berg, bestående av tolv marklägenheter och ett gemensamt allrum på mitten. Vänboendet växte fram ur en byggemenskap, vars startskott gick 2013 (Hogslätts vänboende 2022a). Huset stod färdigt sommaren 2018 och idag ägs och förvaltas det av Hogslätts vänboende kooperativa hyresrättsförening. Föreningen har likt andra hyreshus en kölista för sina lägenheter, som kräver ett medlemskap för att stå med på. Medlem blir man i sin

tur genom att betala en initial medlemsinsats på 1000 kronor samt därefter en årsavgift på 200 kronor. Den som sedan blir erbjuden och väljer att flytta in i en lägenhet måste betala en upplåtelseinsats på 3200 kronor per kvadratmeter till föreningen, som de sedan får tillbaka vid utflytt (Hogslätts vänboende 2022c). Slutligen betalar alla hyresgäster även en fast månadshyra som täcker in alla boendets löpande kostnader. De boendes fasta månadshyra läggs till en buffert som styrelsen kan plocka ifrån för underhåll och reparationer av huset, vilket innebär att de boende inte behöver oroa sig för några oförutsägbara utgifter.

2.2.2 Gerlesborg och Bottnafjorden

Hogslätts vänboende ligger i byn Gerlesborg, Tanums kommun, i norra Bohuslän. Gerlesborg ligger invid den norra strandkanten av Bottnafjorden, som är en liten fjord som sträcker sig in i den Bohuslänska klippkusten från Skagerak. Historiskt har orten varit ett fiskeläge och en utskeppningshamn för spannmål, men idag är orten kanske mest känd för konstskolan Gerlesborgsskolan, som är en av landets mest välrenommerade konstskola. Gerlesborg ligger i den allra södraste delen av Tanums kommun, ett stenkast bort från grannkommunen Sotenäs på andra sidan Bottnafjorden. Tanums kommun är en liten landsbygdskommun som hade 12 945 invånare år 2021, där strax över hälften av invånarna bodde på landsbygden. Det finns ingen befolkningsstatistik för enbart Gerlesborg, men i de två områden som täcker in bygden Bottna bodde det sammanlagt nära 600 personer där år 2021 (Tanums kommun 2022).

Bygden kring Bottnafjorden går i dagligtal under namnet Bottna. Exakt var gränsen för bygden går visade sig under mitt fältarbete variera mellan vem jag frågade, och jag lämnade därför projektet att dra en definitiv gräns därhän. Det gjorde jag helt enkelt därför att jag anser det vara lönlöst och kontraproduktivt att försöka frysa något flytande, när det är det flytande jag vill förstå. Byarna i bygden tycktes för mig i mångt och mycket flyta in i varandra och de flesta jag mötte i fält benämnde platsen som Bottna, snarare än den specifika byn. Därför kommer jag i huvudsak använda mig av namnen Bottna eller Bottnafjorden när jag talar om bygden, med vissa undantag där jag kommer använda mig av Gerlesborg.

2.3 Att halka sig fram på okända stigar

För att kunna förstå och i förlängningen försöka förklara vad det var för plats och människor som gett upphov till Hogslätts vänboende fanns det ingen annan väg än för mig att åka dit. Jag behövde trampa, eller i mitt fall halka, mig fram på deras snöiga stigar. En stor del av materialet som arbetet bygger på är observationer från

min tid i Bottna, vilket oundvikligen har färgats av mina tidigare erfarenheter rörande fältet och aktörerna där (Robson 2016; Kaijser & Öhlander 2011). Vidare är det inte bara mina observationer som färgas av mina tidigare erfarenheter och perspektiv, utan även hur jag väljer att presentera materialet. Att göra etnografi, eller skriva, är det som sker i skärningspunkten mellan fältarbetet och kulturen studerad (Van Maanen 1988). Det är ett berättande i den mening att det är jag som författare som väljer vad jag vill berätta och skriva om, men det betyder för den delen inte att det är påhittat. Det betyder bara att jag som författare är den som väljer hur jag vill skriva min etnografi. Alla återberättelser i uppsatsen är därmed i grunden mina egna tolkningar av mina observationer och informanternas berättelser.

Det måste slutligen sägas att elva dagar omöjligen kan ge mig som forskare en fullskalig bild av den komplexa värld som bygger upp ett landsbygdssamhälle. Jag vill därför att läsaren bär med sig att jag bara droppade ner i sammanhanget för ett ögonblick av dess existens. Bottna har existerat långt innan mitt besök och kommer existera långt därefter. Mitt material bygger därför på en ögonblicksbild, med glimtar framåt och bakåt i tiden speglade genom mina informanternas berättelser och skildrat i mitt subjektiva berättande.

2.4 Analytiska verktyg

Till min hjälp för att svara på syftet och frågeställningarna kommer jag använda mig av tre analytiska koncept: *Frånvarande andra*, *Förbindelsens makt* och begreppsparet *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Här nedan kommer jag presentera dem i korthet.

2.4.1 Frånvarande andra

En frånvarande andra är en aktör som inte är fysiskt närvarande på den lokala platsen, men som påverkar den på håll. Det är enligt Anthony Giddens (1996) en av modernitetens följder, som bland annat har lett till att relationer har plockats ur den fysiska platsen. Jag kommer ta utgångspunkt i Giddens teori om att moderniteten är något som drabbar alla i dagens samhälle och något som innebär en oundviklig sammanflätning av det lokala och det globala. Det lokala kan inte undfly att bli påverkat och rent utav genomträngt av det globala (ibid.), därför är det i min mening av vikt att lyfta fram det. För att förstå det behöver vi inte titta längre än till vår lokala matbutik, där det går att köpa mat från hela världen. Slutligen kommer jag även använda mig av Giddens resonemang om de förmoderna och moderna tillitsmiljöerna (ibid.), som hör till hans teori om moderniteten.

Moderniteten och konceptet om den frånvarande andra kan hjälpa oss att förstå vilka externa faktorer som påverkat Hogslätts vänboende, bygden och människorna i den. Att de svenska landsbygdssamhällena påverkas av frånvarande andra kan exempelvis ses i hur en nedlagd industri med huvudkontor i Stockholm försätter ett helt samhälle i arbetslöshet, eller, som du kommer läsa mer om snart, hur en bostadsmarknad och semesterlängtgående storstadsbor påverkar ett lokalsamhälles möjligheter till att kunna bo kvar i sin bygd.

2.4.2 Förbindelsens makt

Att få samhället att hänga ihop med endast sociala element är som att försöka göra majonnäs utan vare sig ägg eller olja - dvs. med bara snack. (Latour 1998:55)

Förbindelsens makt är ett koncept med vilket Bruno Latour vill skifta fokuset från makt som något man har, till något som skapas genom förbindelser aktörer emellan (1998). En förbindelse är när två aktörer interagerar med varandra, eller när en aktör får en annan att göra något. Det finns två typer av aktörer som jag kommer göra skillnad på: Mänskliga och icke-mänskliga aktörer. Mänskliga aktörer är precis som det antyder levande människor. Icke-mänskliga aktörer är alla icke-levande symboler och objekt som de mänskliga aktörerna interagerar med, vilket kan vara allt ifrån en stol till ett klannamn. De mänskliga och icke-mänskliga aktörerna bygger tillsammans upp ett socialt samband, genom förbindelser sinsemellan. De mänskliga aktörerna är de som bygger upp och ger mening och värde till de icke-mänskliga aktörerna. De icke-mänskliga aktörerna har i sin tur, väl upprättade och givna en betydelse av de mänskliga aktörerna, en särskild betydelse för det sociala sambandets stabilitet. Latour menar att "varje praktisk definition av vad samhället är förstärks, understryks och stabiliseras av att nya och icke-mänskliga resurser förs in." (1998:53).

Jag kommer använda mig av Latours översättningsmodell i mina analyser av förbindelsens makt, som menar att varje aktör översätter en symbol eller liknande till att matcha deras planer och behov (ibid.). Till exempel behöver en stol i Lisas ögon inte per automatik innebära en plats att sitta och vila på: Hon kanske behöver stå på den för att nå upp till översta hyllan i skafferiet. Exakt *vilken* specifik roll en icke-mänsklig aktör har spelar med andra ord inte lika mycket roll som *att* den finns tillgänglig att spela en roll för en mänsklig aktör. Jag kommer använda mig av förbindelsens makt för att försöka förklara vilken roll de olika institutionerna i Bottna har för det sociala sambandet, som i sin tur kan vara upphovet till den tilltro och "här kan vi"-känsla som fanns hos människorna jag mötte. Det kommer även hjälpa mig att förklara vilken roll Hogslätts vänboende spelar i bygdens sociala samband. Socialt samband kommer jag likställa med sammanhang fortsättningsvis.

2.4.3 Gemeinschaft & Gesellschaft

Gemeinschaft och Gesellschaft är ett begreppspar som använts och anpassats rikligt sedan sin uppkomst, men gemensamt är att de ses som sina ytterligheter. Den generella idén av Ferdinand Tönnies, som först myntade begreppen, är att samhället rör sig från Gemeinschaft, det nära och varma samhället, mot Gesellschaft, det anonyma och automatiserade, kalla samhället (Sandstedt & Westin 2015). I en skrift från 1912 lade Tönnies sitt hopp till att de kooperativa rörelserna skulle kunna återuppliva Gemeinschaft inom ramen för Gesellschaft, för att på så vis ”återuppliva en familjeliknande gemenskap” (Asplund 1991:65). Gemeinschaft är relationer som består över tid, medans Gesellschaft är relationer vi kan bryta, likt kontrakt (ibid.). Begreppspar har bland annat kommit att liknas med stad och land, där landsbygdssamhället ses präglad av Gemeinschaft och staden ses präglad av Gesellschaft. Jag kommer använda mig av begreppspar för att tydligare förklara de gemenskaper eller icke-gemenskaper som den kooperativa boendeformen innebär för de som bor i vänboendet. Innebär den kooperativa boendeformen mer Gemeinschaft, Gesellschaft eller både och för de boende?

2.5 Disposition

Resultatet kommer presenteras i tre kapitel i en tät beskrivning, vilket innebär att empiri, analys och diskussion kommer presenteras löpande om vartannat. Jag har valt att presentera resultatet på detta sätt för att göra det lättare för läsaren att följa med i texten. Kapitel tre kommer presentera det sammanhang som Hogslätts vänboende befinner sig i. Det kommer behandla hur Bottna genom lokal organisation och Kooperation täckt upp för sina gemensamma behov och skapat ett sammanhang präglad av tillit och styrka. Kapitel fyra kommer smälta av till Hogslätts vänboendes roll för dem som bor där. Här kommer du få en förståelse för vad ett kooperativt boende kan spela för roll för landsbygdsbon. Kapitel fem kommer bredda blicken igen och åter zooma ut till Bottna, för att beskriva och förklara vad Hogslätts vänboende har inneburit för sin bygd.

Min ambition är att materialet ska presenteras för läsaren likt sanden genom ett timglas: En myriad av sandkorn som mynnar ner till vänboendet, rinner igenom det och sedan vidare och åter ut i det stora sammanhanget igen. Från det stora som ledde till det lilla och till hur det lilla skapade ringar på vattnet i det stora igen.

3. En grogrund för ett vänboende

För att förstå hur Hogslätts vänboende har blivit till måste vi först förstå vilket sammanhang det befinner sig i. Det är sammanhanget som är myllan vari idén om vänboendet kunde gro och växa. Därför kommer läsaren i detta kapitel få följa med genom de olika institutionerna jag mötte under min tid i Bottnafjorden, den rådande bostadssituationen som var en drivande faktor till behovet av vänboendet och till sist hur vänboendet blev till. Vi börjar från början.

3.1 Institutionerna som stabiliserar sammanhanget

Efter tre tågresor och en försening anlände jag slutligen till Dingle station med västtåget. Jag hade ringt Marie från Göteborgs central för att ge henne en lägesrapport på min resa, eftersom hon erbjudit sig att hämta mig. Det hade fallit ett färskt nytt snötäcke över den bohuslänska kusten idag, så när jag klev ut på perrongen var det i knarrande kramsnö. Det var påfallande tyst där, en kontrast som säkert gjordes skarpare eftersom jag kom direkt från den högljudda och Subway-luktande centralstationen i Göteborg. Utsikten från hållplatsen - som bara var en perrong och en stationsbyggnad i gult tegel - var hav och snötäckta klippor som dök ner i havet.

Under den drygt tjugo minuter långa bilfärden från Dingle till Gerlesborg berättar Marie för mig om bygden allt eftersom vi rullar genom landskapet. Hon berättar om ICA-butiken som lade ner för tjugo år sedan, som resulterade i att lokalsamhället organiserade sig och startade en inköpsförening. Hon berättar om Hogslätts vänboende, där hon själv har bott sedan start och var med i att bygga. Hon berättar om en grupp lokalbor som träffas och fikar i en T-korsning varje onsdagsförmiddag, året runt i ur och skur. Strax efter att vi passerat gränsen till Tanums kommun närmar vi oss Gerlesborg, som är vår slutdestination. Vi passerar KKV-b, Konstnärernas Kollektivverkstad Bohuslän, där även Bottnafjordens Inköpsföreningen och Café Olivia huserar. I en vänsterkurva passerar vi Gerlesborgs konsthall, som är i den gamla ICA-butikens lokaler. Vi kör vidare längs med den snötäckta vägen och jag noterar att en upplyst cykelbana löper längs med den vänstra sidan, på andra sidan diket. Marie pekar på den och berättar stolt att den är helt nybyggd, som ett resultat av några lokalbor som gått samman och organiserat sig för det. Till sist pekar hon på Gerlesborgsskolan, som ligger bortom ett gulnat fält precis nära vattnet. Det ser ut som en byggnad som byggts ut under många år, med skiftande material och arkitektoniska former. Vi svänger därefter ner till vänster på en liten gata, där vi först passerar vandrarnhemmet Villa Akvarellen, för

att sedan rulla ner de sista femtio metrarna till Hogslätts vänboende. När vi kliver ur bilen slås jag återigen av hur tyst här är. Vänboendet är en enplanslänga i trä målad i genomgående falurött, som ligger precis intill foten av ett berg, med sammanlagt tolv separata marklägenheter med ett allrum på mitten.

Hogslätts vänboende är inte en isolerad enhet fri från sitt sammanhang. Tvärtom har sammanhanget spelat en avgörande roll för vänboendets uppkomst, bland annat därför att viljan att bo kvar i sammanhanget - bygden - var en av de huvudsakliga anledningarna till varför idén till boendet föddes från första början. Därför kommer jag härnäst presentera de olika institutionerna, eller platserna, som tillsammans byggde upp bygden kring Bottnafjorden vid tiden för mitt besök. Jag åkte till Gerlesborg i tron om att jag skulle studera ett vänboende, men insåg snart att det bara var en kugge i ett större hjul. Utöver de institutioner och verksamheter som du kommer läsa mer om här nedan mötte eller hörde jag talas om flera andra under mina två veckor i bygden: Skärkäll ekologiska ateljéby, Scenstudion och Scenkonst Gerlesborg, Tillsammansodlingen, Naturskyddsföreningen, Bottna församlingsråd och Vägföreningen. För att inte nämna Andreastorpets vänboende, som jag kommer återkomma till i kapitel fem. Utöver husbyggen hade även lokalsamhället organiserat sig för att få till en upplyst cykelväg, byggt ut fiber och arrangerat lokala utvecklingsträffar under konceptet *Rural talks*. Listan på allt som sker och har skett kring Bottnafjorden kan göras lång och kan därmed omöjligt rymmas inom en masteruppsats. Jag kommer därför fortsatt att avgränsa mitt fokus kring tre teman som i mina ögon förenade människorna jag mötte i Bottna: Konsten, samhällsservicen och behovet av mötesplatser.

3.1.1 Konsten som färgat bygden

Konsten var något som genomsyrade de flesta platser och människor jag mötte i Bottna: Genom de stora fönstren på Gerlesborgs konsthall kunde jag se studenternas pågående konstprojekt, i Skärkäll ekologiska ateljéby bodde konstnärer som hade egna ateljéer utanför sina hus och i lägenheten jag hyrde på Scenstudion låg en broschyr för KVIRR, den årliga konstrundan. Roten till alla dessa konstnärliga initiativ i bygden är Gerlesborgsskolan, som grundades 1944 av Arne Isaksson.

Gerlesborgsskolan

Gerlesborgsskolan var under många år var den främsta anledningen till inflyttning till bygden. Rosa, en konstnär och boende i Hogslätts vänboende med äldst minnen från bygden, berättade för mig om hur konstnären och grundaren Arne Isaksson hade varit en sommargäst i bygden som varit i behov av försörjning. Då han inte hade kommit in på konstakademin fick han tillsammans med en vän idén att hitta en plats där de kunde hålla konstkurser, vilket ledde till att de satte sig på sina cyklar

för att leta efter en lämplig plats kring Bottnafjorden. De fann sig en plats i Gerlesborg och med det var Gerlesborgsskolan född, som med åren skulle växa till att bli en av Sveriges mest välrenommerade grundläggande konstnärliga utbildningar.

Konstnärer från hela landet kom för en kurs eller den tvååriga konstnärliga utbildningen och somliga av dem blev kvar i bygden, vilket var fallet för drygt hälften av de tolv personerna som jag intervjuade under studien. Pia, en av initiativtagarna till Bottnafjordens inköpsförening, berättade hur det idag inte längre är Gerlesborgsskolan som lockar folk till bygden, i stället är det den levande och aktiva bygd som byggts upp bland annat av de en gång inflyttade konstnärerna. Hon förklarade hur de som bott i bygden sedan generationer har präglats av de olika epokerna som passerat genom bygden över åren, såsom sillfisket, stenindustrin och småbruket. De som likt Pia flyttade till bygden på grund av Gerlesborgsskolan fick hitta och skapa sig ett eget sammanhang och mötesplatser. En av de mötesplatser som hade en särskilt stor roll i bygden, som Pia var med i att skapa, var Bottnafjordens inköpsförening, som du kommer läsa mer om längre ner. Den, tillsammans med flera andra platser och verksamheter som växt fram under åren, har idag växt till ett sammanhang stort nog att locka nya inflyttare till bygden bortom Gerlesborgsskolan.

Konstnärernas kollektivverkstad Bohuslän (KKV-b)

Jag sitter bak i Maries bil med henne och Stina i framsätet. Vi är på väg de dryga fem minuterna till KKV-b, i dagligt tal kallat bara KKV, där även Café Olivia och Bottnafjordens Inköpsförening ligger. Vi svänger in till vad som ser ut som en stor gammal gård med fyra längor runt en innergård. Mellan längan som ligger parallell med vägen ligger bilparkeringen, där vi stannar och kliver ut. På en gräsplätt invid längan står 5–7 statyer i sten. Mellan bilparkeringen och vägen ser jag ett instängslat, avlångt område på cirka 60x20 meter, där det stenblock ligger utspritt i olika storlekar. Jag får förklarat för mig att det kommer stensculptörer dit för att arbeta från hela världen. Vi går i riktning mot café Olivia som ligger i längan längst till höger, där vi kommer ifrån parkeringen. Marie går först och låser upp dörren, som hon har nyckel till eftersom hon är med i inköpsföreningen.

KKV brukade tillhöra Gerlesborgsskolan, men idag ägs och drivs det av två föreningar. Fastigheten ägs och sköts av den ekonomiska föreningen G2:1, medans KKV:s verksamhet med bland annat kurser, stipendieutdelning och utställningar drivs av den ideella föreningen KKV-b. Det är i dessa lokaler som både Bottnafjordens inköpsförening och Café Olivia idag befinner sig i, vilka du kommer läsa mer om härnäst. Flera av mina informanter var konstnärer och hade på ett eller annat sätt ett finger med i KKV, där de bland annat kunde hyra ateljéer för olika konstnärliga uttrycksmedium.

3.1.2 Behovet av en grundläggande samhällsservice

Likt många andra svenska landsbygdssamhällen var även Bottna drabbat av sviktande samhällsservice. En nedlagd livsmedelsbutik var ett exempel på ett behov som hade förenat lokalsamhället och gett upphov till vad som skulle komma att bli en central plats i bygden, så väl som en återkommande aktör i samtalen under min tid i Bottna.

Bottnafjordens inköpsförening

Vi kliver in i ett rum på cirka 30 kvadratmeter. Luften är sval där inne, precis så att min nästipp blir lite kylig. Mitt i rummet står ett tjugotal stora papperssäckar fyllda med diverse gryner, linser, bönor och mjölsorter. Till höger om dörren är väggen täckt av hyllor fyllda med teer och kaffe. Min blick sveper genom rummet från vänster till höger: Jag ser en anslagstavla och en stökig diskbänk, som ser ut att vara till för att packa varor på. Ett smalt ställ med korgar, vari vissa är fyllda med enstaka jordiga rotsaker. Två kylskåp med några stora kvartar ostar i, invirade i plastfolie. Hyllor fyllda med skafferivaror från golv till tak. Marie pekar ut en av olivoljorna och berättar att det är en så kallad "solidaritetsolivolja" från Palestina. Den specialbeställs separat förklarar hon. På den bortersta väggen ser jag en våg för att väga varor i lösvikt, en gammal träbyrå med lådorna fyllda av tvålar, schampo och andra hygienprodukter och en hylla med fröer och nötter i lösvikt. Längs med den högra väggen står affärsdisken och bakom den en hylla med pärmar och en hylla med sötsaker. På disken ligger en stor pärm som jag snart får förklarat för mig är den i vilken medlemmarna bokför sina inköp.

Bottnafjordens inköpsförening kan bäst beskrivas som en tillitsbaserad lanthandel, som för det mesta är obemannad. Medlemmarna - som för närvarande är cirka 250 stycken (Bottnafjordens inköpsförening 2022) - går helt enkelt dit närhelst på dygnet som de känner för det och handlar det de behöver. Marie förklarar hur systemet fungerar för mig: Betalningen görs i förväg genom att man som medlem laddar sitt konto i föreningen med en valfri summa pengar. Sedan visar hon hur man drar av summan av sina inköp varje gång man handlar, på en lapp som sitter i kontopärmen på disken. I skriften *Handel och händelser - Bottnafjordens inköpsförening* (Bäck & Göransson 2020), utgiven av tidningen *Bottna Bulletin* för att fira att Inköpsföreningen fyllde 20 år, beskrivs det hur kontopärmen nu för tiden alltid ligger på plus, då medlemmarna litar på att föreningen sköter ekonomin. Jag ser att där finns en QR-kod för Swish fasttejp på diskbänken, men vid fråga svarar Marie att den endast är till för studenterna på Gerlesborgsskolan. Alla andra måste vara medlemmar för att handla.

Bottnafjordens inköpsförening - med undertiteln *mat, möten och möjligheter* - är en ekonomisk förening som drivits av sina medlemmar sedan år 2000. Föreningen blev

till som en reaktion på att den lokala ICA-butiken lade ner, som inte bara hade varit en matbutik utan även en mötesplats. Trots att det fanns en till ICA-butik sex minuter bort från den nu nedlagda i Gerlesborg dröjde det inte länge innan en grupp Bottnabor bestämde sig för att gå samman och skapa en ersättning till butiken. Denna form av lokalt organiserad service i föreningsregi är inget nytt fenomen på Sveriges landsbygder, tvärtom har kooperativa lösningar för att täcka dess gemensamma behov en historia som sträcker sig flera hundra år bakåt i tiden (Cras 2017). I en avhandling om föreningsdrivna drivmedelsstationer och fiberutbyggnad på den uppländska landsbygden (ibid.) berättas det att initiativen, precis som i Bottnas fall, har uppstått till följd av nedläggningar av vad lokalsamhället ansåg vara nödvändig samhällsservice.

Nedläggningen av ICA i Gerlesborg var ingenting som lokalborna kunde påverka, men något som likväl påverkade dem och drev dem till handling (jfr Giddens 1991). I *Handel och händelser* (Bäck & Göransson 2020) beskrivs det hur de i handlingsgruppen till den blivande inköpsföreningen inte ville bygga upp en ny lanthandel, då det uppenbarligen var en verksamhet som inte var gångbart. Med snart anskaffade projektmedel från LEADER II Norra Bohuslän kunde Pia gå in som projektledare och en ny form för att ersätta ICA-butiken började växa fram. Snart hade den ekonomiska föreningen Bottnafjordens inköpsförening - Mat, möten och möjligheter registrerats och tagit form i en källarlokal. De första åren flyttade föreningen runt mellan några olika lokaler, men till slut landade den in i den gamla stensalen i KKV-b:s lokaler, vilket var där jag mötte den.

3.1.3 Mötesplatsernas roll i sammanhanget

Behovet av mötesplatser fanns på flera håll i bygden. I detta avsnitt kommer jag presentera två platser som jag upplevde hade som huvudsyfte att vara en mötesplats för bottnabor. För att göra det måste jag även presentera de två olika grupperingarna i bygden, då respektive mötesplats hade vardera som huvudsakliga besökare. Trots att interaktionen mellan de båda grupperna framstod som relativt låg delade de ett behov av att ha en plats att kunna möta sina grannar och vänner på. Café Olivia framstod vara mötesplatsen för ”inflyttarna”, vilka var majoriteten av mina informanter. Träffen vid den gamla smedjan framstod vara mötesplatsen för ”urinvånarna”.

Café Olivia

Det är en frisk och lite mulen eftermiddag när jag rullar in med den lånade cykeln framför café Olivia. Jag ska möta upp Axel där för att prata om bygden och Hogslätts vänboende, men är lite tidig. Jag parkerar cykeln mot gaveln på den gråa arbetsbaracken utanför, som används som studioateljé. Solen tittar fram genom sprickorna i molntäcket och träffar delar av möblemanget i caféets uteservering,

som är i direkt anslutning till caféingången. Uteserveringen är inhägnad av ett vitt trästaket, där ett antal stommar löper upp till taket som är täckt av vissna klätterväxter. På andra sidan av det vänstra staketet, sett från där jag står vid min cykel, är dörren in till Inköpsföreningen. Jag hinner precis hämta min mössa som ligger på ett av borden längst in, där Pia lämnat den till mig efter att ha hittat den på vägen mot Skärkäll, när Axel kommer inrullande på cykel. Vi slår oss ned vid ett av hörnborden längst ut, samtidigt som en tjej i 30-årsåldern passerar oss på sin väg in mot caféet. De hälsar familjärt, innan hon fortsätter in och jag och Axel börjar samtala.

Café Olivia är en direkt avkomma från Bottnafjordens inköpsförening. Det hade tidigare funnits ett café där som drevs av KKV under flera år, men som nu var nedlagt (Bäck & Göransson 2020). Idén om att starta ett café för att få en ny mötesplats började puttra inom inköpsföreningen och det började snart enkelt med att medlemmar turades om att ta med en termos kaffe och en kaka till den då veckovisa utlämningen. Med åren har det växt fram till det café som jag nu satt utanför. En mötesplats dit lokalbor kan gå för en fika och samtal. Det var just här, runt ett bord på café Olivia, som en grupp kvinnor satt och födde idén till det som skulle komma att bli Hogslätts vänboende. Det var där de satt och pratade om att de behövde någonstans att bo när de blev gamla och att de inte kunde bo kvar i sina stora hus med stora trädgårdar. Pia förklarade att det var just tack vare att de drev caféet och att det erbjöd en mötesplats där människor kunde sitta och prata över en kopp kaffe, som möjliggjorde att kvinnornas möte kunde äga rum.

”Di mä gardiner och di utan gardiner”

Det är onsdag förmiddag när Marie, Kristin och jag parkerar bilen in mot vägkanten i korsningen vid den gamla smedjan. Marken vi kliver ut på är lerig och uppkörd av bilar och traktorer. Marie packar med sig fikabrödet vi köpt och kaffetermosen som Kristin förberett och stänger bildörren. Det är en blåsig dag och vinden biter tag i oss, trots plusgrader och en skymtande sol bakom molntäcket. Vi går med Kristin i täten mot gruppen människor som sitter samlade runt borden i en brokig ansamling trädgårdsstolar. Det är fyra män och sju kvinnor. Ett par ser ut att vara runt 35–40 år, men resten närmare eller över pensionsåldern. När vi närmar oss hälsar flera glatt på Kristin, som glatt hälsar tillbaka. “Nämen hej Kristin!” utropade några ur sällskapet. Jag och Marie hälsar också, men inte på det igenkännande sättet som Kristin gör, som känner flera sedan länge. Sällskapet är snabba med att göra sig för att göra plats för oss i cirkeln och ett par personer går och hämtar fler stolar, som jag ser står staplade framför det lilla elhuset bakom borden. Kerstin är redan i full fart med att samtala med personerna på den högra delen av bordet, de verkar ivriga på att samtala. Jag slår mig ner med ryggen mot vägen, Marie på min högra sida och en dam i 70-årsåldern på min vänstra. En kvinna i röd jacka och röd mössa som står upp bakom mig frågar plötsligt sällskapet om det är någon som inte vill

vara med på ett foto, samtidigt som hon går mot högra änden av sällskapet. Jag förstår att det måste vara dags för den bilden som sedan kommer hamna i Facebook-gruppen *Alla vi i Bottna*, som enligt beskrivningen är "En grupp för alla vi som trivs i Bottna". När jag hade scrollat igenom gruppen ett par dagar tidigare hade jag noterat att det varje vecka lades upp en bild med en hälsning från träffen vid smedjan. Ingen i sällskapet ställer sig emot fotografiet och aktiviteten runt bordet upphör i ett ögonblick för att vända sig och le mot kameran. Fotografen blir nöjd med bilden och går sedan tillbaka till där hon stod bakom mig. Det visar sig att kvinnan är initiativtagaren till träffen och hon berättar att hon fick idén för tre år sedan, efter att ha blivit inspirerad av ett liknande initiativ i en bygd en bit norrut. Jag uppfattade svaret som att hon tyckte att det inte hände så mycket i bygden och saknade en mötesplats där folk kunde träffas.

Platsen där gruppen träffades hade en historia som mötesplats som började redan på 50-talet, när det fortfarande stod en smedja på platsen där vi nu satt. En av männen vid träffen berättar, efter uppmaningar från övriga i sällskapet, historien för mig. Det var ett gäng unga män från bygden som började ses där under helgerna, när de kom hem från sina arbeten borta i de närliggande storstäderna. De satt inne i smedjan på gamla bilsäten och umgicks, drack brännvin och spelade poker. Drygt 40 år senare, när de unga männen sedan länge var gamla och hade spridits med vinden, flyttade en av dem tillbaka till bygden som pensionär. Det var nu 90-tal. Olle, som han heter, körde en röd Ford fiesta. En dag körde han upp och parkerade vid den gamla smedjan, som då inte längre fanns kvar. Där satt han sin bil och blickade ut över fälten och landsvägarna som skar igenom dem. Damen i den röda jackan, som initierade träffen vi nu satt, flikar här in i berättelsen att hon hade frågat Olle en gång om varför han satt där av alla platser, där händer ju ingenting! Han hade svarat att det är denna platsen och dessa människorna han känner. Så småningom blev Olles stationering i korsningen en daglig företeelse. Här flikade mannen i reflexjackan in i berättelsen, med en anekdot för att illustrera vilket stående inslag Olle verkligen var i korsningen. Han berättade hur han hade använt honom som vägmärke när han gav vägbeskrivningar till bekanta som skulle komma på besök. "Kör tills du kommer till en korsning där det sitter en gammal man i en röd Ford fiesta, sväng då höger", kunde han exempelvis säga. Det roligaste, förklarade mannen, var att det faktiskt hade funkat. En gång kom en av hans gäster fram och utbrast något i stil med att "det satt ju faktiskt en man i en bil där i korsningen!". Snabbspolar vi sedan fram till för tre år sedan, blir smedjan återigen en mötesplats tack vare damen i röda jackans initiativ.

Knappt hade jag hunnit anlända till Gerlesborg innan jag lärde mig att det finns två olika grupperingar i bygden. I dagligt tal gick de under benämningarna "urinvånare" och "inflyttare", där urinvånarna var de som var födda och uppväxta i bygden medans inflyttarna var huvudsakligen de som hade flyttat till bygden på

grund av Gerlesborgsskolan, men på senare år även de som flyttat hit för den alternativa och levande bygd som inflyttarna byggt upp. Marie berättade för mig hur det är nästan vattentäta skott mellan urinvånarna och inflyttarna, det vill säga att de båda grupperna inte har mycket samröre. En yngre man med skägg och reflexjacka vid träffen tyckte att det var jättebra att jag kom till deras träff, för, som han uttryckte det, "om man ska raljera lite: di mä gardiner och di utan gardiner". Uttrycket syftade till urinvånarna och inflyttarna och var ett jag stötte på vid ytterligare ett tillfälle under min tid i Bottna. Flera av personerna jag mötte i Bottna, "inflyttare" så väl som "urinvånare", tyckte det var viktigt att jag gjordes medveten om de båda grupperna i bygden, eftersom de båda finns och är en del av det som är Bottna. Trots att de både grupperingarna lever och rör sig i olika kretsar och sammanhang i bygden fanns det skärningspunkter och gemensamma intressen mellan dem. Ett av dem är att det behövs fler bostäder i bygden för att möjliggöra det för fler helårsboenden i bygden, något som jag kommer återkomma till senare.

Facebook-gruppen Alla vi i Bottna

Det är lunchtid och jag sitter och scollar genom flödet i Facebook-gruppen *Alla vi i Bottna*, i väntan på att mina ägg ska koka klart. Gruppen passerade 900 medlemmar så sent som i förra veckan, vilket uppmärksammades av en administratör som gjorde ett inlägg om det för ett par dagar sedan. Administratören som gjorde inlägget om medlemsantalet utvecklade gruppens syfte i en kommentar under inlägget med att den ska handla om sånt som händer i Bottna med omnejd och riktar sig till helårsboende, delårsboende, sommargäster och alla andra som har en anknytning, bakgrund i eller bara gillar Bottna. Det är en aktiv grupp med i snitt minst ett inlägg om dagen, som handlar om allt ifrån delningar om konstutställningar, frågor om var man kan hitta ett stort granitblock, försäljning av bodar, sökande efter bostäder eller förfrågningar om tips om var det går att träna kampsport i närområdet. Jag ser här och var inlägg från människor jag mött i bygden som handlar om allt ifrån konstutställningar till den lokala naturskyddsföreningen. En annan återkommande aktör i flödet är Sparbanken Tanum, som delar inlägg från sin sida om bygdens olika kyrkor.

Även om det fanns två grupperingar i bygden som levde och verkade på sina olika håll var de ändå en del av samma plats och delade en lokal identitet som Bottnabor. I den expanderande värld som följt globaliseringen, där människor kan finna tillhörighet på platser långt borta tack vare internet, har behovet av att definiera en lokal tillhörighet faktiskt växt (jfr Frykman & Hansen 2009). Att skapa en gemensam "kultur" eller självidentitet i ett lokalsamhälle, för att på något sätt definiera vilka som är exempelvis bottnabor och vad som håller dem samman, har blivit ett sätt att skapa en gemensam plattform för att kunna mötas och samtala. Styrkan ligger här i att definitionen av vad som är platsens identitet blir tvetydig, kanske delvis på grund av att det är så många olika individer som vill rymmas däri.

Facebook-gruppen var i mina ögon ett exempel på en sådan plattform i Bottna, då den bjöd in alla som själva upplevde sig ha en anknytning till bygden. *Alla vi i Bottna* höll ett rum för både ”inflyttare” och ”urinvånare” att mötas, eftersom de båda själva såg sig som Bottnabor. Det spelar med andra ord mindre roll om de respektive grupperna ansåg varandra vara mer eller mindre bottnabor, eftersom Facebook-gruppen höll ett rum för dem alla att mötas i sin kärlek till bygden. I bygder där känslan av en lokal, kulturell identitet är stark, vilket jag upplevde den vara i Bottna, är sannolikheten större att allt som görs i syfte att bevara lokalsamhället välkomnas av lokalborna (jfr *ibid.*). Det kan ha varit en bidragande faktor till det positiva bemötande som Hogslätts vänboende fick från hela bygden när det byggdes, eftersom det bidrog med fler helårsbostäder till bygden. Vi kommer återkomma till detta senare.

3.2 Konsten att kunna bo kvar i sitt sammanhang

Det är fredag eftermiddag när jag knackar på hos Stina i vänboendet. Hon har erbjudit sig att ta med mig på en promenad runt berget, för att berätta om omgivningarna och de till synes tomma husen jag hade noterat på min promenad ett par dagar tidigare. Snötäcket som hade fallit samma dag som jag anlände har redan hunnit tina bort. Vi går upp för backen mot Scenstudion och Hogslätts gård, för att i höjd med gården svänga av in på en skogsstig. Stina är en liten men stark dam i 85-årsåldern som stadigt tar täten i sina gummistövlar uppför backen. Vi kommer strax ner ut på en smal landsväg igen och fortsätter vår promenad längs med den. Rundan löper motsols runt berget som Hogslätts vänboende vilar mot och tar en dryg timme. Efter en tids promenerande längs med vägen kommer vi till andra sidan berget, där vägen löper genom vad som kan liknas vid en liten dalgång. Till en början passerar vi hus i olika storlekar längs med båda sidorna, många små och vita i trä, med nedsläckta fönster och städade trädgårdar. Stina berättar för mig att alla husen är fritidsboenden och bara bebodda under sommarhalvåret. Längs med vägens vänstra sida öppnar det en bit in upp sig till en vallåker, som löper genom den lilla dalen. Stina pekar på den och berättar att det är där som Andreastorpets vänboende planerar att byggas, samtidigt som jag noterar att där står spraymålade träpinnar utspridda bland grästuvorna. Andreastorpets vänboende kommer vi återkomma till senare.

Svårigheterna som den upptrissade fritidshusmarknaden innebar för Bottnaborna var påtaglig under min vistelse där, både bland inflyttarna och urinvånarna. Sara, en av de drivande krafterna i Andreastorpets vänboende, menade att det är svårt för folk med normala inkomster att hitta en helårsbostad i bygden eftersom det är så attraktivt att köpa sitt sommarhus där. Det blir en konkurrens om bostäderna vilket driver upp priserna. Emma, en ”urinvånare” som är tredje generationen lantbrukare

och tillika bagare, berättade om hur konstnärer hyr in sig i fritidshus under september till maj i brist på andra alternativ, vilket tvingar dem att flytta ut under sommarmånaderna. Man kan säga att de nuvarande och aspirerande lokalborna tvingas konkurrera om bostäderna med storstadsbor som bor långt borta i bland annat Stockholm, Göteborg och Oslo. Det lokala genomsyrades av det globala, vilket här gjordes tydligt i hur Bottnaborna stod med ett lokalt problem - skyhöga fastighetspriser i deras hembygd - skapat av en penningmarknad de inte kunde styra och avlägsna sommargäster (jfr Giddens 1991). Sommargästerna är en frånvarande andra som med ekonomiska medel påverkar Bottnabornas möjlighet att flytta inom bygden, till exempel när de på ålderns höst vill flytta till ett mindre och mer lättskött boende.

Alla människor som jag mötte under min tid i Bottna - "inflyttare" så väl som "urinvånare" - var eniga om att det är brist på bostäder i bygden. När jag och Axel sitter och samtalar utanför café Olivia berättar han om hur det inte bara behövs bostäder utan dessutom en spridning av bostäder. Alla kan inte bo i en vagn menar han, även om det är en av möjligheterna i bygden. När man blir gammal vill man kanske bo med lite mer bekvämligheter, och då kan hyreslägenheter vara ett bra alternativ. Han menar att de höga mark- och fastighetspriserna gör att bara en viss grupp människor har råd att köpa dem och flytta dit, vilket är tråkigt.

Somliga skulle nog anse att Bottna redan är en bygd med en större spridning av boendeformer än de flesta svenska landsbygder: Det finns gårdar, hus, en ekologisk ateljéby, tinyhouses, halmbalshus, och nu sällat sig till listan även kooperativa hyresrätter. Bottnabornas upplevelse tedde sig dock i mina ögon vara en annan. Det som framträdde under min tid i Bottna var att om lokalsamhället har ett upplevt behov ser de till att göra något åt saken. Vad gäller bostadsfrågan berättade Sara om hur det inom ett samverkansprojekt för Bottnafjorden, som avslutades 2021, bland annat formades en arbetsgrupp för inflyttning- och boendeformer. Ur den gruppen mynnade bland annat en Facebook-grupp för lokal bostadsförmedling i Bottna, en enkätundersökning om bostadsbehov och ett brevutskick till fastighetsägare i syfte att uppmuntra dem att bygga Attefallshus på sina tomter för uthyrning.

Globaliseringen är inget som går att välja, det är något som händer oss alla (Bauman 2015). Därför befinner sig Bottna, precis som alla andra lokalsamhällen, i en ständigt pågående diskussion mellan det lokala och det globala (Giddens 1991). De båda parterna påverkar varandra på håll, vilket ofta kan leda till helt andra utfall än vad som kanske hade förutspåtts (ibid.). I detta avsnitt har jag försökt visa på hur de frånvarande sommargästerna påverkar lokalsamhället i Bottna och att lokalsamhället responderar på sitt eget sätt. Jag spekulerar inte i vad som kan anses vara en förutsägbar reaktion på de upptrissade fastighetsmarknaden, men i Bottna

har svaren på den varit multipla: Byggemenskaper och kooperativa hyresrätter, Facebook-grupper, fysiska utskick och enkätundersökningar. Det abstrakta tillitssystem som penningmarknaden är (Giddens 1991) har inte gett lokalborna den tillit som det borde. Istället har de svarat med att vända sig till lokalsamhället och sociala relationer för att säkra sin plats och försöka täcka upp för ett gemensamt behov. Att lokalsamhället hämtar tillit i den lokala miljön som exempelvis fastigheter, såväl som utomsläktskapliga sociala relationer i form av samverkansprojekt, föreningsliv, grannar och vänner kan ses som vara det yttersta vittnesmålet om den oundvikliga sammanflätningen av det lokala och globala (jfr Westholm 2018).

3.3 Ett kooperativt vänboende växer fram

Efter att idén om ett vänboende hade sett dagens ljus på café Olivia kallade Rosa till ett första planeringsmöte. En liten grupp kvinnor och den lokala byggherren, som även var Rosas granne, samlades en kväll runt Rosas köksbord för att skriva planen till verket. Grannen skulle senare bli den som fick en förtroendeentreprenad för att genomföra hela bygget. Gruppen bildade en ideell förening, Kvarten, och Alma som egentligen mest hade tänkt bistå projektet med sina kunskaper från liknande projekt blev i sista minuten vald till ordförande för föreningen. Därefter var bollen i rullning.

Tilltron från kommunen till att projektet skulle lyckas var till en början låg, men det var inget som hindrade kvinnorna. De letade tomt, skickade in medborgarförslag, samtalade med politiker och bjöd ut det kommunala bostadsbolaget. Initialt försökte de få med det kommunala bostadsbolaget på tåget, med tanken att de skulle bli ägare av huset. Alma berättade hur bostadsbolaget hade visat föga intresse i initiativet och ansett att det var både för dyrt och att det inte fanns någon efterfrågan. Svaret på det första medborgarförslaget dröjde ett helt år, men till slut blev de erbjudna en tomt av kommunen - eller rättare sagt tre. Mitt emot Hogslätts äldreboende i centrala Gerlesborg, precis vid foten av berget, låg det tre sanktomter. Alma berättade vidare om hur de hade sålt in idén om vänboendet till kommunen med motiveringen att det skulle vara speciellt viktigt för dess äldre invånare, som annars ofta bor utspjutt och ensamma. Det skulle i sin tur vara gynnsamt för kommunen som skulle spara hemtjänsten flera mils körning.

Projektgruppen började tidigt att ta kontakt med grannarna för att berätta om bygget. När de hade börjat fälla träd på tomten bestämde sig Alma och Stina för att gå och knacka dörr i grannskapet. Tomtgränsen för bygget låg bland annat närmare grannen än vad dennes karta visade, vilket enligt Alma hade kunnat innebära en fördröjning av projektet om grannen valt att klaga. Bemötandet från grannar och

bygden framkom dock under mitt besök i Bottna ha varit närmast odelat positivt. Alex, som har ett It-företag, berättade om hur han hjälpte föreningen att starta en hemsida gratis då han tyckte det var ett bra initiativ som han ville stötta på det sätt han kunde. Alla personer jag talade med under min vistelse i Bottna berättade om hur folk hade sett positivt på att det byggdes nya och prisvärda bostäder i bygden, då det möjliggjorde för fler helårsboende i bygden.

När den ideella föreningen Kvarten väl hade hittat en passande tomt som kommunen var villig att sälja till dem behövde de starta en ekonomisk förening, för att faktiskt kunna köpa den. Hogslätts Vänboende Kooperativ Hyresrättsförening bildades. Men finansieringen var ett krux berättade Alma, och de var beroende av ett antal större aktörer för att få det att gå ihop. För det första behövdes en handpenning för att banken skulle bevilja lånet för byggkrediten, finansieringen för själva bygget. Detta löste kvinnorna genom att starta en lokal insamling, där de skrev ut till alla de kände i bygden och frågade om de kunde tänka sig att låna ut pengar med 3% ränta. Ropet fick gehör och med hjälp av vänner och bekanta i bygden började föreningen närma sig en handpenning, men de behövde en kommunal borgen som säkring för att få lånet beviljat. Kommunen var därför ytterligare en aktör som hade makten att hjälpa eller stjälpa förverkligandet av bygget. Föreningen skickade in en ansökan om kommunal borgen till kommunen, men fick avslag. Det krävdes att en ny policy skulle utarbetas för att kommunen skulle kunna godkänna att gå i borgen för icke kommunala verksamheter (Hogslätts vänboende 2022a), men därefter skickade föreningen in en andra ansökan som godkändes.

Det som slutligen fick finansieringen att falla på plats var det statliga investeringsstödet för hyresbostäder och studerande, som infördes och gjordes möjligt att söka 2015. På Hogslätts vänboendes hemsida beskrivs stödet som helt avgörande för att de skulle kunna hålla priserna på lägenheterna på en rimlig nivå, då de utan investeringsstödet skulle ha varit tvungna att höja insatsen för medlemmarna (Hogslätts vänboende 2022a). Det fanns ett riksdagsbeslut på plats om investeringsstödet redan i föreningens startskede, så projektgruppen räknade kallt in det i budgeten. På grund av tröghet inom politiken på EU-nivå dröjde införandet av det, men gruppen hade is i magen och fick till slut ut stödet 2017.

Tillsammans med det självorganiserande lokalsamhälle som Hogslätts vänboende befinner sig i interagerar de med - och är beroende av - aktörer som inte fysiskt befinner sig på platsen (Giddens 1996). De mest framträdande frånvarande aktörerna som framkom under studien var Tanums kommun, det kommunala bostadsbolaget, den lokala sparbanken och det statliga investeringsstödet för hyresrätter. Å ena sidan kan kommunen, det kommunala bostadsbolaget och den lokala sparbanken argumenteras för att inte vara frånvarande, eftersom de trots allt

befinner sig i närområdet. Kvinnorna hade fysiska möten med tjänstepersoner både på kommunen och banken och de bjöd till och med ut det kommunala bostadsbolaget för att berätta om sin vision. Dessutom berättas det i boken *En annan landsbygd* om hur just närheten och den personliga kontakten med dessa institutioner innebar en stor fördel i processen (Åkerman 2020). Å andra sidan styrdes dessa institutioner i sin tur av pengar och regelverk, som plockar ur dem ur det lokala sammanhanget (Giddens 1996). Institutionerna fjärras från vänboendet då de styrs av en penningmarknad och regelverk som i sin tur befinner sig långt ifrån den fysiska platsen. Tanumbostäder påverkades av utsikterna om bristande lönsamhet. Kommunens avslag styrdes delvis av en kommunal policy som inte tog hänsyn till icke-kommunala verksamheter. Banken styrdes av regelverk om hur lån ska ges. Det statliga investeringsstödet var slutligen den frånvarande aktören som projektet väntade på in i sista minuten, som till sist möjliggjorde för finansieringen att gå i lås. Det var en aktör helt frånvarande i det lokala sammanhanget som hade en avgörande roll i projektets framgång. De politiska besluten som i sin tur påverkade stödet hade projektgruppen ingen kraft i att påverka, men de valde att ha tillit till att det skulle gå igenom.

Hogslätts vänboende är ett svar på ett behov som en grupp kvinnor förenades kring en eftermiddag runt ett fikabord. Det var ett lokalt problem skapat av en upptrissad bostadsmarknad till följd av storstadsbor på jakt efter ett fritidsboende, och av ett kommunalt bostadsbolag som inte såg värdet i att bygga billiga bostäder på landsbygden. Deras svar var att mobilisera sig kooperativt lokalt, för att täcka upp för ett lokalt behov skapat av frånvarande andra.

3.4 Kooperation för att möta gemensamma behov

...varje plats måste bygga upp sig från sina egna förutsättningar. Och att det mycket handlar om constellationer av människor, som känner tillit till varandra och vågar. Så man kan säga att vänboendet speglar tillbaka tillit till eget initiativ och genomförande, och att svara mot riktiga behov. För det är det som ligger bakom kollektivverkstaden, konstnärer behöver verkstäder att jobbar på; Inköpsföreningen, vi vill kunna handla bra mat. Alltså, att det finns ett riktigt behov i grunden. - Pia

Det jag såg under min tid i Bottna var ett lokalsamhälle som svarade med lokal mobilisering och Kooperation på påverkan utifrån. När ICA lade ner växte Bottnafjordens inköpsförening fram. När en mötesplats fattades skapades ett café och en träffpunkt i en T-korsning. När fastighetspriserna drevs upp av semesterlängtgående stadsbor mobiliserades en byggemenskap som mynnade ut i kooperativa hyresrätter. Mönstret är återkommande: När tilliten till relationerna med institutioner och aktörer som är frånkopplade det fysiska lokalsamhället sviker - exempelvis bostadsmarknaden och vinstdrivna livsmedelskedjor - svarar

Bottnaborna med att stärka och nyttja den lokala tilliten som har byggts upp på platsen över tid. Tilliten till och inom lokalsamhället lyfte flera av bottnaborna som en nyckel till bygdens framgång, en tillit till att man vågar och kan tillsammans. En tillit som i sin tur stärktes av att nya initiativ likt Hogslätts vänboende genomfördes och lyckades.

Jag har i detta kapitel försökt visa på hur Bottna är en bygd som skapar tillit både i lokalsamhället och i relationer med frånvarande aktörer och institutioner. Det är i sin tur egentligen ingen överraskning eftersom det är just den oundvikliga pendlingen mellan det lokala och globala som är ett resultat av moderniteten (Giddens 1996). En stor del av människorna jag mötte i Bottna hade flyttat dit i vuxen ålder av olika anledningar, somliga av släktskapsband och somliga av livsstilsrelaterade skäl. Tilliten hämtades både inom lokalsamhället och i sociala relationer med likasinnade människor och självvalda gemenskaper.

Hogslätts vänboende är ett resultat, eller en effekt, av ett starkt socialt samband som har byggts upp under årtionden. Gerlesborgsskolan lockade konstnärssjälar till bygden, KKV-b växte fram som en förlängning av skolan, den nedlagda ICA-butiken fick lokalbor att mobilisera sig och starta Bottnafjordens Inköpsförening och ett behov av en kravlös mötesplats inspirerade Inköpsföreningen att starta café Olivia, som i sin tur erbjöd en grupp kvinnor en plats att mötas på och förenas i drömmen om ett billigt och enklare boende i bygden. En dröm som mynnade ut i Hogslätts vänboende. Alla dessa icke-mänskliga aktörer - Gerlesborgsskolan, KKV-b, Bottnafjordens inköpsförening, Café Olivia och Hogslätts vänboende - har blivit till av mänskliga aktörers gemensamma kraft och handlande, men väl färdigställda har de blivit symboler och vittnesmål i sig själv om det sociala samband som är bygden (jfr Latour 1998). Väl färdigställda har de gått från att vara uppbyggda av förbindelser mellan människor med en gemensam vision till att vara uppbyggda av väggar, tak och kaffe. De har blivit aktörer i sig själv som påverkar sin omgivning, till exempel genom att få människor att mobilisera sig för att skapa ännu en icke-mänsklig aktör som ytterligare kommer stärka det sociala samband som är bygden kring Bottnafjorden. När idén om Hogslätts vänboende föddes hade det sociala sambandet i bygden med andra ord redan växt sig starkt och stabilt, med hjälp av de icke-mänskliga aktörerna som nu var en del av platsen. Om vi ser förbindelser och resurser som en form av makt (Latour 1998) i det avseendet att det stärker tilltron till det socialas förmåga, kan Gerlesborgsskolan, Inköpsföreningen och Café Olivia ses som stadiga och stärkande delar av det sociala sambandet i Bottna. Ett starkt socialt samband som har bidragit till att ge en grupp kvinnor en tilltro till att nya formationer och mobiliseringar är möjliga. Tidigare exempel har visat att det finns resurser i bygden, som dessutom står kvar och bidrar till sammanhanget och känslan av möjligheter.

4. Kooperativa hyresrätter för flera behov

I kapitel ett fick du läsa om vad det är som bygger upp det sammanhang som Hogslätts vänboende har växt fram ur. Det sammanhanget som var så pass värt att bo kvar i att en grupp kvinnor bestämde sig för att bygga ett helt nytt hus tillsammans. I detta kapitel kommer vi titta närmare på vad den kooperativa boendeformen rent praktiskt innebär för de boende, samt vad vänboendet innebär för dem.

4.1 Kooperativt boende, kooperativt ansvar – vad innebär det?

Det är tisdag förmiddag och jag och Sofia sitter och samtalar i soffan i allrummet. Just när vi håller på att runda av hör vi ytterdörren öppnas, varpå vi avbryter oss för att vända oss om och se vem det är som kommer in. Det är Stina, på sin dagliga jakt efter dagens Bohuslänningen, som vänboendet har en gemensam prenumeration på. Vi hälsar och börjar resa på oss samtidigt som Stina kommer in och plockar upp en hög tidningar på allrumsbordet, som hon sedan kommer fram till mig med. Hon ber om min hjälp att hitta dagens datum. Efter en kort bläddring hittar vi dagens tidning, som Stina går och sätter sig till rätta med i fåtöljen i allrummets bortersta hörn.

Bohuslänningen var inte det enda som delades i vänboendet. Då alla lägenheter inte var utrustade med en tvättmaskin fanns det en gemensam tvättmaskin i allrummet, som de boende kunde boka tvättid för i almanackan. Den kooperativa boendeformen innebar flera gemensamma tillgångar, men den innebar även gemensamma skyldigheter.

4.1.1 Att slippa bekymra sig ensam om taket skulle läcka

Att inte sitta på allt ansvar själv var något som flera av kvinnorna i vänboendet uttryckte var en av fördelarna med den kooperativa boendeformen. Med en avslappnad ton berättade de om hur de inte behövde stå ensam med ansvaret om något i boendet skulle behöva repareras. Om det skulle ske vände de sig till styrelsen, som i sin tur var de som tog hand om frågan. Rosa berättade om hur hon upplevde att allt kring skötsel och underhåll var så lätt i boendet, och gav mig ett exempel från när hon upptäckte en läcka i sitt badrum. Hon hade då omedelbart ringt till Marie, som är ordförande för den kooperativa hyresrättsföreningen och berättat om problemet. Det hann bara dröja några minuter innan Marie ringde tillbaka och meddelade att en hantverkare skulle komma några dagar senare och

titta på det. Hon avslutade exemplet med att konstatera: “Jag menar det är så himla lätt. Allt här. Det är precis som... Vad heter det, en bläckfisk!”.

Den operativa verksamheten av huset sköttes och organiserades av styrelsen, som i sin tur bestod av medlemmar i den kooperativa hyresrättsföreningen. Att Hogslätts vänboende är just en kooperativ hyresrättsförening framgår av deras stadgar (jfr Hogslätts vänboende 2022d), som säger att föreningens ändamål är att främja sina medlemmars ekonomiska och sociala intressen. De ekonomiska intressena främjas genom att föreningen genom eget förvaltningsarbete äger och upplåter hyresrätter fria från spekulation, så att människor med lägre inkomst ska kunna ha råd att bo där. Under min vistelse i Gerlesborg gjorde sig detta tydligt då jag blev uppmärksam på att månadshyran hade sänkts bara dagar innan min ankomst, eftersom föreningen hade så pass god ekonomi. Att föreningens främsta syfte är att erbjuda prisvärda bostäder snarare än att gå med vinst, tillsammans med att de äger och förvaltar huset själva, uttryckte flera av mina informanter som en fördel av bland annat den anledningen. De sociala intressena främjar föreningen genom att tillhandahålla medlemmarna med gemensamma lokaler, service och tjänster som bidrar till en aktiv bogemenskap, trygghet, hälsa och välbefinnande. Utöver det ska de också verka för att var ekologiskt hållbara, genom att bland annat stödja lokala kretslopp. I stadgarna finns även en paragraf som redogör för medlemmarnas skyldigheter, där det bland annat står att de efter förmåga ska delta i aktiviteter som anordnas relaterade till föreningens ändamål.

Den kooperativa modellen innebär att medlemmarna själva är delaktiga i förvaltningen av huset, vilket i Hogslätts fall var individuella ansvarsområden samt ett roterande städschema för allrummet. På anslagstavlan i hallen till allrummet satt en liten blå lapp med städschemat: I par ansvarade de boende för städning av allrummet två månader om året. Vad gäller de individuella ansvarsområdena skötte exempelvis Stina, med sina gröna fingrar, den lilla gemensamma trädgårdsplätten utanför hennes lägenhet. Rosa berättade om hur de boende förväntas lägga tolv timmar om året på sina ansvarsområden, vilket för henne blev att baka en kaka i månaden till bomötena. Andra skötte de gemensamma soptunnorna eller ansvarade för att låsa dörren till allrummet varje kväll.

Den kooperativa förvaltningen och skötseln av vänboendet tycks bestå av både formella och informella relationer (jfr Sandstedt & Westin 2015). Att de boende måste betala medlemsavgift, hyra, skriva på kontrakt och förbinda sig till att bidra till skötseln av boendet är något som de måste göra för att få bo i vänboendet (Sandstedt & Westin 2015). De vänskapsband som flera av de boende har mellan varandra gör däremot även att det operativa, som exempelvis när läckan i Rosas badrum behövde åtgärdas, färgas av en informell gemenskap. Att Rosa behövde åtgärda läckan och kontaktade Marie i hennes egenskap av styrelseordförande kan

ses som en formell sak i sig, men att hon var mån om att göra Marie uppmärksam på det innan helgen kan ses som en omsorg gentemot Marie som hennes vän.

Att skriva på ett kontrakt, följa ett städschema, kontakta styrelsen vid en vattenläcka eller låsa en gemensam dörr är alla förbindelser mellan mänskliga och icke-mänskliga aktörer, som tillsammans får vänboendet att fogas samman (jfr Latour 1998). Det är också en tät sammanflätning av instrumentella och mellanmänskliga relationer som tillsammans skapar en förvaltning av huset präglad av gemenskap (jfr Asplund 1991). Den kooperativa förvaltningsmodellen kan ses som ett försök att inom det formell och moderna samhälle vi lever i idag, försöka framkalla, eller återuppliva en känsla av familjeliknande gemenskap (Asplund 1991). Som beskrivet i det första kapitlet kan ingen undfly globaliseringen och allt det den för med sig med exempelvis fler formella och avlägsna relationer, en rörelse bort från nära relationer (jfr Asplund 1991; jfr Giddens 1996). Däremot kan det kooperativa vänboendet ses som en motreaktion mot det avlägsna och formella samhället genom att med dess egna medel - stadgar, regler, hyra och amortering - förvalta en plats som skapar förutsättningar för nära och familjeliknande relationer (jfr Asplund 1991). Detta kan jämföras med de förmoderna och moderna tillitsmiljöerna (Giddens 1996) som beskrevs i kapitel ett, som även här verkar sida vid sida. De moderna tillitsmiljöerna dominerar inom vänboendet - band mellan vänner och grannar samt pengar, lagar och regler som håller huset stabilt och rullande - men det kan argumenteras för att det är tilliten till lokalsamhället som har gett upphov till vänboendet från första början (jfr *ibid.*).

4.2 Lägre tröskel för gemenskap och en praktisk bostadslösning

En av kvinnorna som varit med från start förklarade att Hogslätts vänboende är en kooperativ hyresrättsförening som äger och förvaltar huset. Det är deras gemensamma uppgift. Att Hogslätt vänboende var ett boende präglat genomgående av social gemenskap, i den mening att de hade regelbundet umgänge i huset och allrummet, var därför en föreställning som jag tidigt fick lägga åt sidan. Anledningarna till att bo där skiljde sig åt bland de boende och därmed också deras behov av socialt umgänge inom boendet. En av dem beskrev det som en skala, där dem i den ena änden endast såg boendet som en praktisk bostadslösning, medan dem i den andra änden såg det som en plats att leva och umgås i gemenskap. Längs med den skalan rörde sig de boende, menade hon. En annan boende förklarade att dem som hade bott i Bottna sedan tidigare redan hade ett sammanhang i bygden och därmed såg vänboendet som en praktisk bostadslösning för att de skulle kunna stanna kvar i det. De som å andra sidan flyttade till bygden för att bo just i vänboendet hade inget sammanhang sedan tidigare, utan hoppades kanske istället

på att finna ett i vänboendet. Somliga av de boende flyttade helt enkelt till vänboendet för att kunna bo kvar i sitt sammanhang, medans andra flyttade dit för att hitta ett.

4.2.1 Vänboendet som en möjliggörare för gemenskap och möten

Hyresrättsföreningen främjade de boendes sociala intressen bland annat genom att tillhandahålla gemensamma utrymmen för de boende att nyttja. I detta avsnitt kommer jag beskriva och förklara vad den fysiska utformningen av vänboendet innebar för möjligheten till gemenskapande i vänboendet, så väl som den oundvikliga risken för konflikter som går hand i hand med närheten. Slutligen kommer jag beskriva vad vänboendet spelade för roll för de boendes möjlighet till gemenskapande och identifikation ute i bygden.

Allrummet som en möjliggörare för gemenskap

Vi sitter åtta personer bänkade i allrummet framför den stora projektorduken. De som inte får plats i den marinblå soffan sitter i korgstolar på vardera sida. Jag sitter i stolen närmast den tända vedspisen, som sprakar och värmer mina upplagda fötter. Det är min tredje kväll i Gerlesborg och i vänboendet, när jag fortfarande bor på gästloftet i allrummet. Det har varit bio i allrummet varje kväll sen min ankomst då Marie hade köpt en fjärrbiljett till Göteborgs filmfestival, som går av stapeln just denna veckan. Alla i vänboendet, så väl som några vänner utifrån, är bjudna. Marie hade poängterat för mig vid ett par tillfällen att aktiviteten i allrummet denna veckan inte är representativa för resten av året, utan att det är bion och filmfestivalen som lockade folk. Jag undrar för mig själv om grannar i ett vanligt hyreshus hade samlats på detta vis, eller om det som är ett undantagstillstånd i vänboendets fall ändå skiljer sig från andra hyreshus.

I hallen till Hogslätts allrum hängde det en almanacka på väggen. En förmiddag när jag är där med Sofia visar hon den i förbifarten, som ett tillägg till vårt samtal precis innan. Hon pekar på morgondagens datum i kalendern där det står antecknat meditation klockan 18:30-20:00. Jag frågar vad det innebär, är det någon i boendet som är meditationslärare? Nä, svarar Sofia då, det är väl mer att de som vill ses inne i allrummet och mediterar tillsammans. Jag noterar att där även finns andra aktiviteter uppskrivna denna månaden, däribland "Pernilla kommer", "berättarcirkel", "Tillsammansodlingen" och "bomöte".

Definitionen av en bogemenskap, eller ett gemenskapsboende, är enligt Boverket en boendeform som "präglas av utökade möjligheter till samvaro och gemenskap i vardagen, grannar emellan" (Boverket 2021a). De båda benämningarna användes inte i dagligtal för Hogslätts vänboende under min tid i Gerlesborg, utan det

kallades framför allt för just vänboendet eller kooperativa hyresrätter. Trots de boendes ovana att använda orden bogemenskap eller gemenskapsboende så var min bild att vänboendet rent fysiskt fyllde kriterierna för en bogemenskap, sett till Boverkets definition. Allrummet innebär en möjlighet för de boende att umgås eller anordna aktiviteter både till vardags och vid särskilda tillfällen, vilket almanackan och filmkvällarna vittnar om är något som nyttjas. Det hände också att boende använde allrummet för födelsedagsfiranden med familj och vänner. Nyckelordet framstod för mig vara *möjlighet*. En boende som själv aldrig nyttjade allrummet förklarade att det fanns till för att erbjuda möjligheten att på en neutral plats umgås och mötas för dem som vill. Det är också där hyresrättsföreningen har sina styrelsemöten och huset sina bomöten.

Vänboendet höll både ett fysiskt och ett socialt utrymme för gemenskap (jfr Falkenstjerne Beck 2020), där allrummet var det tydligaste fysiska utrymmet. Allrummet kan med andra ord ses som en plats där både en formell gemenskap rymdes, i form av de regelbundna bomötena och roterande städschemat, så väl som en informell gemenskap, där de boende och deras vänner kunde välja att ta del eller avstå ifrån gemensamma aktiviteter likt filmkvällarna. Med formell gemenskap syftar jag till den form av gemenskap som krävs för boendets organisation och fortlevnad, medans jag med informell gemenskap syftar till de privata och mellanmänniska möten som kan ske spontant och/eller frivilligt (jfr Asplund 1991). Allrummet rymde flera olika former av umgänge och gemenskap och dess funktion kan ses bestämmas av den som valde att interagera med det. Styrelsen använde allrummet för de regelbundna bomötena, som är en formell form av gemenskap som de boende måste vara delaktiga i. En annan boende använde allrummet för att bjuda in till filmkvällar, som är en frivillig och informell form av gemenskap. En tredje boende styr upp återkommande gemensamma meditationer, även dessa en frivillig och informell möjlighet till gemenskap. Allrummet skulle kunna betraktas som en icke-mänsklig aktör som de boende och styrelsen interagerade med och formade efter sina önskemål och behov (jfr Latour 1998). Det var ett rum som rymde den nödvändiga och formella gemenskapen som bomötena innebar, som i sin tur var en nödvändighet för boendets fortlevnad och därmed möjlighet att kunna tillhandahålla de boende med ett utrymme att nyttja för mer informella gemenskaper (jfr Asplund 1991).

Närheten till grannar som en möjliggörare för gemenskap

Efter intervju och morgonkaffe hemma hos Marie tyckte hon att vi skulle åka och köpa semlor på bageriet. Fettisdagen närmade sig och Utgårds bageri fyllde flödet i Facebook-gruppen *Alla vi i Bottna* med munvattnande bilder av hembakade semlor. Vi skulle köpa semlor till oss, Kristin, Rosa, Leif och Fredrik berättade Marie för mig. Vi sätter oss i hennes lilla vita bil och kör nordost inåt landet. Efter ett besök på bageriet kör vi först och lämnar av två semlor till Leif och Fredrik,

vänner till kvinnorna som jobbar med att röja och återställa Leifs naturbetesmarker, för att sedan köra vidare tillbaka till vänboendet.

Det är redan en vecka sedan resan till bageriet och jag sitter hemma hos Rosa på fika och intervju. Rosa är äldst i vänboendet och rör sig inte ute lika mycket som hon gjort förut. Hon berättar om hur hennes grannar ringer eller skriver till henne regelbundet för att höra hur det är med henne och bjuda in henne till filmkvällar, trots att hon i många fall tackar nej. För att illustrera med ett exempel om hur de ser efter henne berättar hon om hur Kristin hade kommit över och överraskat henne med en semla fredagen veckan dessförinnan. Det slår mig att detta måste vara den semla som jag och Marie hade köpt, men som jag hade trott att Rosa själv hade beställt.

Att bo nära sina grannar rent fysiskt framstod i mina ögon som en möjlighet till att forma och känna en gemenskap inom boendet. Vera, den senast inflyttade i vänboendet, berättade om hur hon hade lärt känna Stina, som redan bodde där: Vid ett tillfälle hade Vera berättat för sin väninna Alma om en bok hon just läst, som gjort henne helt begeistrad. Alma hade då svarat att Stina i boendet även läst den boken och blivit lika entusiastisk över den. En tid därefter råkade de båda kvinnorna, Vera och Stina, komma samtidigt till postlådorna för att hämta dagens tidning. Vera hade undrat om det stämde att Stina läst samma bok som hon, varpå Stina svarade att jo, så var det. Därefter förenades de snabbt över sitt gemensamma intresse och började prata. "Vi stod nästan en timme och pratade om den där boken!", berättade Vera med ett skratt.

De båda kvinnornas möte vid brevlådan möjliggjordes, eller underlättades, både av den rent fysiska närhet som vänboendet innebar och av de bådars redan existerande relationer. Närheten till brevlådan och husets gemensamma tidning som kom till den var rent fysiska förutsättningar som möjliggjorde mötet. De båda kvinnornas redan etablerade relationer med Alma var en relationell, mellanmänsklig, förutsättning som förde dem båda samman. Det kan med andra ord ses som att de rent instrumentella förutsättningarna - husets utformning, att de bor där och att det finns en gemensam tidning - tillsammans med de mellanmänskliga och relationella förutsättningarna – de bådars relation till Alma och hur hon medvetandegjorde Vera hennes och Stinas gemensamma intresse – skapade förutsättningarna för att kvinnorna skulle kunna mötas och knyta en kontakt (jfr Asplund 1991).

Intrycket jag lämnades med under mitt besök hos Hogslätts vänboende var det att man ser efter sina grannar. Inte på det sättet som att det är en plikt eller skyldighet, utan snarare något man gör av medmänsklighet eller vänner emellan (jfr Asplund 1991). Att hjälpa till om någon exempelvis är sjuk förklarade Helen som en självklarhet. Oftast, fortsatte hon, har man dock en eller ett par grannar som man

känner ett lite närmare släktskap till, så alla behöver inte vaka över varandra. Hon menar dock att det är mycket enklare att handla åt varandra i vänboendet och gav exempel på hur de hade gjort det särskilt under första delen av pandemin.

En närhet till sina grannar och medmänniskor innebär också oundvikligen konflikter. De nära och informella band och relationer som finns mellan vänner, familj och grannar, som inte går att bryta med ett kontrakt, innebär en risk för konflikt, eftersom det inte går att lämna när det blir blåsväder. Det faktum att de boende i vänboendet dels fogades samman av informella vänskapsband och dels av de formella banden som kom med skötsel och förvaltning av det gemensamma huset, kan ses ha knutit dem ytterligare till boendet och relationerna där (jfr Asplund 1991). De formella banden som liknar Tönnies Gesellschaft kännetecknas vanligen av att de går att lämna när de inte tjänar individen längre, medan banden som liknar Gemeinschaft kännetecknas av att de inte går, eller är socialt kostsamt, att lämna (ibid.). För de boende i vänboendet som bands samman av både informella och formella relationer kan det därför tänkas bidra till ytterligare risk för konflikter, eftersom de inte kan lämna i en handvändning om de skulle vilja det. Närheten i vänboendet bör därför poängteras inte bara innebär en möjlighet till gemenskap, utan även en möjlighet till konflikter.

Vänboendet som en lokal identifikation i bygden

För några av de boende spelade vänboendet även en roll i att ge dem en lokal identifikation i bygden. Marie, som blev ordförande i styrelsen vid inflyttningen, berättade om hur det gav henne en lokal identifikation i bygden. Hon upplevde att det hjälpte henne att bli en del av lokalsamhället, där hon länge kallades för "Marie från Hogslätt". Idag är hon engagerad i flera av de föreningar jag mötte under min tid i Bottna och hon behöver inte längre vänboendet för att bli igenkänd, nu är hon bara Marie. Vera berättade om hur även hon blev identifierad genom vänboendet när hon började bli en återkommande besökare på trävaruhandeln i Bovallsstrand på andra sidan Bottnafjorden, där hon köpte trä till sina tavelramar. När hon som svar på personalens nyfikenhet berättade att hon bodde i vänboendet visade det sig att de kände till det väl. Hennes återkommande besök gjorde snart att personalen kände igen henne, vilket gjorde sig tydlig när där kom en dag var en ny person i personalen som inte gjorde det, varpå en kollega hänvisade till henne som "hon ifrån vänboendet".

Att vänboendet bidrog med en lokal identifikation för kvinnorna kan förklaras med att det redan hade förankrats bland bottnaborna som en del av bygden. I det förra kapitlet redogjorde jag för hur det positiva bemötandet som vänboendet fick från bottnaborna kan ha berott på att det tillförde något som bidrog till bygdens upprätthållande. Följer vi det resonemanget kan vänboendet ses ha integrerats och accepterats som en del av den lokala självbilden, som en del av det som utgör

bygden (jfr Frykman & Hansen 2009). Det kan i sin tur förklara hur vänboendet blev en väg in i bygdens sammanhang för kvinnorna, eftersom människor i bygden kunde koppla dem till något som de redan var bekanta med.

4.2.2 Vänboendet som en praktisk bostadslösning

Den ursprungliga drivkraften till vänboendet var att hitta ett sätt för en grupp kvinnor att kunna bo kvar i bygden i en bostad som var lättskött och låg på en rimlig prisnivå. Flera av kvinnorna jag mötte i boendet kände varandra sedan tidigare och hade redan bott i bygden i över tio år. De hade därför redan vänner, föreningsengagemang och ett sammanhang i bygden. För dem var därför vänboendet en möjlighet att flytta till ett mindre och mer lättskött boende så att de kunde ägna mer tid åt sitt liv utanför hemmet.

En plats att bli gammal på

Jag sitter vid köksbordet hemma hos Alma, projektledaren för Hogslätts vänboende under byggprocessen, i hennes hus i Skärkäll ekologiska ateljéby. Hon har bjudit på te och hembakat bröd. Under vårt samtal berättar hon om resan från idé till färdigt vänboende och om hur de bland annat hade sålt in idén om boendet till kommunen med att det skulle vara viktigt speciellt för kommunens äldre, som ofta annars bor utspritt och ensamma. I kommuner likt Tanum bor inte sällan människor ute på landet i små torp och gårdar, vilket innebär miltals med körning för hemtjänsten när dessa blir gamla och i behov av vård. Vänboendet skulle därför vara gynnsamt för kommunen, då det skulle spara hemtjänsten miltals med körning. Sen, tillade hon, var det ju också så att det var en grupp äldre kvinnor som inledde och drev projektet, just därför att de hade börjat fundera över sin ålderdom. Trots att vänboendet inte var tänkt att rikta in sig till någon speciell målgrupp blev de därför ändå stämplat som ett äldreboende, menar hon.

Utöver att vänboendet innebar ett praktiskt boende såg några av kvinnorna det även som en möjlighet att kunna bo kvar och bli gammal i bygden, då lägenheterna var lättskötta och handikappanpassade. En av dem påpekade att det faktum att det ligger mitt emot Gerlesborgs äldreboende även var en fördel gentemot kommunen, då det underlättar det för kommunen den dagen som de skulle tänkas behöva vård i hemmet. Istället för att hemtjänsten ska kunna köra runt ut till stugor i skogarna så fanns alla samlade på en plats. Frågan om hur den växande åldrande befolkningen i Sverige ska bo är inte ny. I *Nya visioner för landsbygden* (Abrahamsson et.al. 2018) beskrivs det hur bostadsfrågan för den växande åldrande befolkningen innebär en särskilt stor utmaning för mindre kommuner, där nybyggnationerna är få och variationen på bostäder begränsad. Att Tanums kommun skulle ha ett intresse i att få nya lägenheter i kommunen utan att behöva bygga dem själv låg därmed i deras intresse. Vänboendet kan ses att ha erbjudit kommunen en "två-i-

en”-lösning då det blev nya bostäder och då det - om än av en slump - blev hem för ett antal äldre kommuninvånare.

Trots att alla som bodde i vänboendet vid mitt besök var kvinnor över 50 år var det inget som var planerat. På plats fick jag förklarat för mig att det inte finns några kriterier för att bo i vänboendet, mer än att man betalat medlemsavgiften. Så kallade bogemenskaper för andra halvan av livet är med det sagt en av de mer studerade varianterna av bogemenskaper, då främst i urbana miljöer (Sandstedt & Westin 2015; Pfaff & Trentham 2020). I en studie gjord på en rural senior bogemenskap i USA, som undersökte äldres motivation och förväntningar på att flytta till en senior bogemenskap, visade resultatet att de främsta motivationsfaktorerna var självständighet, community och en minskad levnadsytta (Kang et.al. 2012). Den minskade levnadsytan framkom som en tydlig motivationsfaktor även bland de boende i Hogslätts vänboende. Självständigheten kan argumenteras för att motsvara möjligheten att kunna fortsätta verka i sitt sammanhang och bibehålla ett socialt liv, så väl som att kunna välja eller välja bort social samvaro.

4.3 En balans mellan närhet och distans

Det rymdes både gemenskap och privatliv innanför vänboendets väggar. Flera av de boende berättade om hur de förhöll sig till, och hade utvecklat system för, att skilja på socialt umgänge och privatliv. En berättade om hur hon satt en slags informell regel som hon kommunicerat till sina grannar, om att hon är öppen för socialt umgänge på framsidan av huset, men att när hon var ute i trädgården på baksidan ville hon vara ifred. Eftersom huset var en långa låg de flesta trädgårdarna kloss i kloss på baksidan, mellan huset och berget. En annan berättade hur det kunde vara ganska lyhört där bak och att det blev som en ekokammare under somrarna när alla var ute. Det var endast spaljéer som skiljde trädgårdarna åt. Även hon berättade om hur hon förhöll sig till balansen mellan att respektera privatliv och vara en del av gemenskapen: Hon var vän med sin granne sedan innan hon flyttade in i vänboendet, men trots det förklarade hon att hon inte knackade på oförberett. Ville hon umgås eller samtala med sin granne och vän skickade hon alltid ett sms först och frågade om hon hade tid och lust. Detta trots att de bodde vägg i vägg. Denna balansgång mellan närhet och gemenskap å ena sidan och privatliv och självständighet å andra sidan har framkommit i en tidigare studie gjord på en senior bogemenskap i Stockholm (Sandstedt & Westin 2015). Även där var den privata sfären viktig för de boende, samtidigt som det fanns en önskan om att bo i en form av gemenskap. Att bo kooperativt samtidigt som man värdesätter sin individuella sfär och frihet behöver inte var motsättningar, vilket artikelförfattarna sammanfattar med att “individualism inte nödvändigtvis behöver innebära egoism” (Sandstedt & Westin 2015:145).

Vänboendet har dock ändå, trots att flera av de boendes huvudsakliga sociala liv sker utanför boendet, i mina ögon inneburit en form av gemenskap inom sig, då det kooperativa ägandet och förvaltandet binder samman de boende kring ett gemensamt syfte (jfr Sandstedt & Westin; jfr Falkenstjerne Beck 2020). Att ha en roll i skötseln av huset kan bidra till en känsla av tillhörighet hos de boende, vare sig det gäller att tvätta soptunnorna, låsa dörren till allrummet om kvällarna eller baka en kaka till månadens bomöte. Det faktum att det finns en viss nivå av "påtvingad" gemenskap kan skapa ytor även för nyinflyttade att knyta kontakter med sina grannar (jfr Asplund 1991). Flera av kvinnorna i boendet kände som nämnt varandra sedan tidigare genom föreningar och Gerlesborgsskolan och kan med andra ord ses som att de flyttade närmare sina vänner. De redan existerande vänskapsrelationerna kan ha stärkts av vänboendet, helt enkelt därför att det fysiska avståndet mellan kvinnorna minskade. Kristin hade till exempel kanske inte kommit på tanken att köpa en semla till Rosa om de hade bott kvar ute i sina torp i bygden, men nu när de bodde vägg i vägg var det en lätt sak att ordna. Tröskeln för vardagliga sociala relationer upplevde jag som lägre i vänboendet, än vad den skulle ha varit om alla bott i enskilda hus.

4.4 Ett annat normalläge?

Det är min sista dag i Gerlesborg och jag har varit nere och lämnat tillbaka lakanen och lite andra småsaker som jag lånat av Marie i hennes lägenhet, som hon bett mig göra eftersom hon är iväg över helgen. Eftersom vädret idag är grått och regnigt, ett sånt där fint regn som gör allting fuktigt, tänker jag att jag kan gå tillbaka till min lägenhet på Scenstudion genom allrummet, för att spara mig åtminstone lite väta. Just när jag lämnat Maries lägenhet kommer hennes granne ut, som verkar vara på väg i samma riktning som jag. Vi hälsar och stannar upp i en millisekund när vi försöker mäta vem av oss som ska gå först fram till dörren, innan jag kliver fram och går in först. Inne i allrummet luktar det rengöringsmedel och jag möts av Camilla, som står och torkar stolsryggarna inne i stora rummet. Hon hälsar glatt med ett leende på läpparna. Jag hälsar men inser snart att hälsningen nog snarare var riktad till kvinnan som kom in efter mig, som snabbt hade klivit ur sina tofflor och går in för att hälsa tillbaka. Jag ser Camilla möta henne med ett leende och de börjar prata direkt. Jag snappar upp något om tidningen, vilket får mig att gissa att den andra kvinnan gått till allrummet i jakt på Bohuslänningen. Jag vill inte störa kvinnornas samtal så jag smiter bara snabbt upp och kontrollerar så jag inte har glömt något på loftet, där jag sov mina första nätter, innan jag tar mina skor och går genom kontoret och ut genom dörren mot andra sidan, lämnandes kvinnorna åt sitt samtal.

Den idylliska gemenskap som går att föreställa sig av termen “gemenskapsboende” upplevde jag inte i Hogslätts vänboende, däremot fanns där möjligheter och utrymme till informella gemenskaper, så väl som en formell gemenskap i form av den gemensamma förvaltningen. Kanske att detta kan vara ett exempel på hur familjeliknande gemenskaper kan möjliggöras inom ramen för det instrumentella samhälle vi lever i idag (jfr Asplund 1991). Allrummet, de regelbundna bomötena och det gemensamma städschemat är exempel jag såg på platser och situationer där det fanns en möjlighet till socialt umgänge. Å andra sidan fanns där redan existerande gemenskaper mellan många av de boende som skapats redan innan och utanför vänboendet. Jag vill därför argumentera för att vänboendet både var en plats som förvaltade gemenskaper så väl som gav möjligheten till att hitta nya. Som Marie hade nämnt för mig under en av filmkvällarna hörde den gemenskapen inte till normalläget, utan vanligtvis var det mycket mindre aktivitet i allrummet. Min upplevelse som utomstående var dock att normalläget av gemenskap var lite högre i vänboendet än vad man kan föreställa sig i ett vanligt hyreshus, just för att möjligheterna för umgänge var inbyggda i husets väggar. Det var möjligt att bjuda in till en biokväll eller meditation. Det var möjligt att gå över till sin gamla vän och numera granne med en semla för att överraska henne. Det var möjligt att gå till allrummet eller brevlådan i jakt på dagens tidning och fastna i ett samtal.

4.5 Att stanna i eller flytta till ett sammanhang

Innanför Hogslätts vänboendes väggar ryms det tolv starka kvinnor som alla har sin unika historia och resa dit. På grund av att flytten till vänboendet drevs av olika motiv har även vänboendet kommit att spela olika roll för dem alla, men som beskrivits tidigare i kapitlet har några återkommande innebörder gått att skönja: För den som stannat har det inneburit en fortlevnad i bygden och för dem som flyttat dit för boendet har det varit en bas och lokal identifikation. För dem som bott i bygden sedan länge var det en möjliggörare för att kunna bo kvar och fortsätta vara en del av sin befintliga gemenskap, såväl som få en närmare gemenskap med sina grannar i boendet, varav flera var gamla vänner. Dem som inte hade bott där sedan tidigare fick i stället själva hitta sin gemenskap, vilket det redan fanns ett utbud av i bygden i bland annat Inköpsföreningen. Den uppmärksamhet som vänboendet fått runt om i bygden kan även den ha hjälpt dem på traven, eftersom de blev associerade med vänboendet ute i bygden och därmed fick en lokal förankring och identifikation. Det levande lokalsamhället kan därför argumenteras för att spela huvudrollen i hur vänboendet påverkat alla de boendes gemenskaper/sammanhang: Antingen har det inneburit att de har kunnat fortsätta upprätthålla och nära sina gemenskaper i bygden eller har det inneburit att de har kunnat hitta och etablera sina egna, i och med att det fanns mötesplatser och föreningar att engagera sig i.

5. Vänboendet som en byggsten i det sociala sambandet

Vad har Hogslätts vänboende inneburit för sin bygd? Fram tills nu har du kunnat läsa om vilket sammanhang vänboendet växte fram ur och vad det har haft för innebörd för de som bor där. För att sluta cirkeln kvarstår nu frågan vad vänboendet själv har bidragit med till sammanhanget det växt fram ur. I detta kapitel kommer jag beskriva och förklara hur Hogslätts vänboende har blivit ytterligare en byggsten i Bottnas sociala samband, hur boendet har förändrat blicken på bygden från både kommun och omvärld i stort samt hur det har banat vägen för och inspirerat nya likartade initiativ att ta form. Utöver det rent konkreta i att det bidragit med nya bostäder till bygden verkade vänboendet under min tid i Bottna ha bidragit med mer än så. Axel sammanfattade det konkret som att det har spelat två roller för bygden: Den ena är det rent praktiska i att vänboendet förser bygden med nya bostäder som människor med små inkomster kan ha råd med. Den andra rollen är att det är ett levande exempel på att det går att göra annorlunda. Att det går att bygga hus tillsammans. Att det går att bygga hyreslägenheter på landsbygden. Att det är, som Axel uttryckte det, "ett exempel på ett annat sätt att bygga och bo och leva".

5.1 En plats att verka på och en plats att verka ifrån

Klockan är elva när jag knackar på hos Kristin. Hon är en konstnär på 82 år med plirig blick och kort, lite yvigt, vitt hår. Hon är i färd med att göra kaffe när jag kommer. Jag ser ett bord invid en vägg vid i vardagsrummet som är belamrat med broderier och stora stålringar, med tunna snören i skiftande blå nyanser hängandes från dem likt ett hårsvall. Kristin säger att hon vill be mig om en tjänst innan vi börjar, nämligen att gå upp på loftet för att hämta en låda med böcker. Hon berättar att hon varit aktiv i Facebook-gruppen *Alla vi i Bottna* och delat lite målningar från en bok hon gjort för några år sedan, vilket resulterat i att hon har fått några beställningar från människor i gruppen. Jag klättrar upp på trappan, eller snarare stegen, till loftet, som är så brant att man får klättra upp med alla fyra. Lådan Kristin söker står precis till höger om trappsatsen. Jag plockar upp den tunga lådan och klättrar ner igen.

Hogslätts vänboende verkade i mina ögon både som en plats att verka på och en plats att verka ifrån för individen, likt hur Kristin både hade en plats att ägna sig åt sin konst såväl som en plats att nå ut med den ifrån, i detta fall till bygden via Facebook-gruppen. Skiftar vi å andra sidan perspektivet av vänboendet som en

aktör som verkade både inåt och utåt i bygden till att gälla bottnaborna mer generellt, kan vänboendet ses verka som både en mötesplats och en samlingsplats: En mötesplats för lokala föreningar och en samlingsplats för människor som är aktiva ute i lokalsamhället. När jag sitter hemma hos Alma vid hennes köksbord en eftermiddag berättar hon om hur både Tillsammansodlingen och Andreastorpets vänboende har sina möten i allrummet, och att även den lokala Naturskyddsföreningen håller i sina naturbokcirklar där. Vänboendet verkade kunna fylla en uppsjö av funktioner beroende på vem eller vilka det var som interagerade med det. Som en icke-mänsklig aktör, eller en symbol, agerar vänboendet inte i sig själv, utan kommer till liv när mänskliga aktörer - exempelvis de boende eller medlemmarna i Tillsammansodlingen - interagerar med och formar det till att matcha deras projekt eller behov (Latour 1998). Vänboendet menar jag därför innebär en ny plats eller symbol i bygden som bottnaborna kan interagera med och översätta till att matcha deras behov, exempelvis i form av en mötesplats.

Vänboendet blev till tack vare mänskliga aktörers handlingar i lokalsamhället. De hämtade kraft att handla i det redan etablerade sociala sambandet för att gå samman för att upprätta ännu en social byggsten i bygden, vänboendet. Väl färdigställt kunde dessa individer flytta in och landa in i en vardag, men nu med vänboendet som en gemensam utgångspunkt. Vänboendet kan därför argumenteras för att verka som en samlingsplats för redan aktiva aktörer i lokalsamhället. Det har gett en grupp kvinnor en plats att fortsätta verka ifrån i sitt lokalsamhälle, samtidigt som det har frigjort deras tidigare hus och torp för nya boende att flytta in i.

Vänboendet är en icke-mänsklig aktör som har bidragit till att stabilisera det sociala sambandet i Bottna. Mänskliga aktörer som exempelvis kvinnorna i vänboendet spelar en roll i att upprätthålla det sociala sambandet, bland annat genom sitt föreningsengagemang, men det är de icke-mänskliga aktörerna likt Gerlesborgsskolan, Inköpsföreningen och Hogslätts vänboende som var och en bidrar till att förstärka och stabilisera det. En människa kan drabbas av föreningströtthet, gå bort eller flytta från bygden, men en icke-mänsklig aktör kan stå kvar likt ett ankare i det sociala sambandet och stärka det sociala kittet över tid (Latour 1998). Med det sagt är de icke-mänskliga aktörerna inte mycket värt om där inte finns människor som interagerar med dem, men att de finns kan ses som pelare för de mänskliga interaktionerna att luta sig emot. Den handlingskraft som finns i bygden är därför inget statiskt som går att inneha, utan något som skapas i förbindelser och genom de resurser som används för att stärka kittet. Makt i Bottnas fall väljer jag att översätta till handlingskraft, vilket i sin tur kan ses utöka bottnabornas handlingsutrymme. Den upplevda handlingskraft som skapas av nya förbindelser, exempelvis den mellan Hogslätts vänboende och människorna involverade i dess realiserande och varande, kan vidga bottnabornas handlingsutrymme och känsla av vad som är möjligt att åstadkomma (jfr Engdahl

& Larsson 2007). Pia beskrev detta med att initiativ likt Hogslätts vänboende frambringar en stolthet i bygden, som stärker känslan av att det är en plats där man kan satsa. Vänboendet har enligt detta resonemang ingen makt - eller handlingskraft - i sig, men genom sina förbindelser med Tillsammansodlingen, Andreastorpets vänboende, Naturskyddsföreningen och de kvinnor som bor där skapas en handlingskraft som bidrar till att stärka och upprätthålla sammanhanget som är bygden. Alla dessa är förbindelser som inte hade existerat om vänboendet inte funnits. Vänboendet har bidragit med en ny mötesplats, plattform och språngbräda i bygden som vidgat bottnabornas upplevelse av vad som är möjligt att åstadkomma.

5.2 Arbetstillfällen, bostäder och en "här-kan-vi"-känsla

Jag sitter på ett bakplåtspapper på en pall inne i det lokala bageriet och pratar med Emma, medans hon står vid bakkbordet och knådar fastlagsdeg. Som tredje generationens lantbrukare och "urinvånare" har hon inte en nära kontakt med vänboendet, utöver att flera av kvinnorna som bor där är hennes kunder och att hon stöter på dem via sina brödleveranser till Inköpsföreningen. Hon berättar om hur vänboendet inneburit arbetstillfällen för flera lokala hantverkare, några hennes vänner, eftersom vänboendet valde att anlita en lokal byggherre till bygget, som i sin tur tog hjälp av lokala kollegor. Jag skulle senare få veta att samma byggherre och därmed entreprenörer även ska bygga det blivande vänboendet, Andreastorpet, vilket skulle innebära ytterligare arbetstillfällen. Det hade varit ett medvetet val att anlita lokala entreprenörer för bygget av Hogslätt, dessutom menade Marie att det var en fördel att ha till exempel rörmokaren som faktiskt installerat rören i huset nära till hands, om något skulle hända.

Emma bekräftar vidare det som alla jag mött har konstaterat som det mest självklara bidraget från Hogslätt till bygden: Det har bidragit med fler helårsbostäder. Även för äldre i bygden som kanske inte är direkt involverade i det lokalsamhälle som myllrar kring vänboendet, till exempel urinvånarna, kan det innebära en form av trygghet i vetskapen om att det finns möjligheter till en enklare bostad om de skulle behöva det. Bostäder som bidrar med en känsla av trygghet.

Människorna jag mötte i Bottna uttryckte en stolthet över vänboendet. Jag upplevde det som att vänboendet ytterligare bidragit till att stärka den känsla av att "här kan vi" i bygden, som till viss del gjorde att man vågade satsa på bygget från första början. Jag upplevde att det har bidragit till att stärka känslan av tillit till lokalsamhället. Slutligen så har vänboendet bidragit till att ge Bottna och Gerlesborg en ny bild utåt. Folk associerar inte längre bara bygden med Gerlesborgsskolan, utan nu även Hogslätts vänboende.

5.3 Ett konkret exempel på att det går – En förebild som banar vägen för nya kooperativa hyresrätter

Axel var inte den enda som lyfte Hogslätts roll som ett gott exempel och en förebild. Även bland annat Sara förklarade att vänboende statuerade exempel både inom och utom kommunen på vad som är möjligt att genomföra på lokal nivå. Vad som är möjligt att genomföra kooperativt. I denna del kommer jag beskriva hur vänboendet dels har banat vägen för kooperativa hyresrätter i kommunen, dels hur det har blivit en förebild utanför kommunens gränser.

5.3.1 Från kalla handen till kommunens byggnadspris

Vänboendet var tvungna att bryta ny mark i kommunen både rent konkret och symboliskt, i det att de ställde kommunen inför en helt ny form av boende och byggande. I olika ordalag fick jag förklarat för mig att kommunen initialt bemött initiativet med skepsis och kalla handen. De trodde inte på att vänboendet skulle kunna ros i hamn och var tillsammans med den lokala sparbanken och kommunala bostadsbolaget ett hinder att överkomma för föreningen. Alma menade med en plirig blick att hon tyckte det var extra roligt när folk, eller i detta fallet en företrädare för kommunen, sa ”nej, det där går aldrig!”, då hon tog det som en utmaning att motbevisa dem. Vilket de gjorde. Pia berättade med ett leende hur kommunen sedan med stolthet hade varit med vid invigningen av vänboendet. När bygget framskred och kommunen började se att det faktiskt skulle gå vägen började de vända och ta ut både banken, politiker och riksdagsmän för att visa upp bygget. Det slutgiltiga erkännandet fick vänboendet när de tilldelades kommunens byggnadspris, tillsammans med byggherren som lett bygget. Alma beskrev det som att det inte var några stora summor, men en fin heder och en stor fest.

Innan kvinnorna i Hogslätts projektgrupp kom och knackade på kommunens dörr var byggemaskiner och kooperativa hyresrätter inget som rymdes inom deras förståelsehorisont. Att det var möjligt att bygga och bo i kooperativ regi var med andra ord inte en del av den resursbank av kunskaper och erfarenheter som kommunen baserade sitt handlande på (jfr Engdahl & Larsson 2007). Med införandet av nya kunskaper och erfarenheter var det dock möjligt för deras förståelsehorisont att expandera, vilket var det som skedde i Tanum kommuns fall. Hogslätts vänboende var den aktör som med beslutsamhet och tålamod fick kommunen att vidga sin horisont för vad som är möjligt att göra, genom att bidra med nya erfarenheter som kommunen kunde lägga till sin resursbank. När Andreastorpets vänboende sedan kom och knackade på kommundörren var det därför till en kommun med nyförvärvade erfarenheter i bagaget om att socialt byggande är något som existerar och är genomförbart. Det var till en kommun vars

ramar inom vilka den har kunskap och resurser att orientera sig inom hade utvidgats (jfr *ibid.*).

Hogslätts vänboende banade med andra ord vägen för Andreastorpets vänboende. Föreningarnas förbindelser löper både mellan mänskliga aktörer, som står med en fot i varje förening, och mellan icke-mänskliga aktörer, exempelvis Hogslätt vänboendes lokaler samt dess verksamhetsplan för 2021, där det står att de ska stötta Andreastorpets vänboende. Den mark som Hogslätt bröt som första initiativ av sitt slag i Tanums kommun har sparat Andreastorpet både tid och energi. Som Sara berättade hade både kommunen och den lokala sparbanken varit positiva från början till Andreastorpet, vilket var tack vare det lyckade exemplet som Hogslätt statuerat.

5.3.2 Ett exempel på vad som är möjligt

Det blir ju som en modell för hur man kan sköta en hyresfastighet och inte ta ut vinst, så att säga. Utan göra det möjligt för människor att bo. - Helen

Det är fredag och min sista heldag i Gerlesborg. Eftersom jag inte har något eget kaffe i min lägenhet på Scenstudion har jag gått ned ner till allrummet i vänboendet, där jag veckan innan lagt en peng i kaffekassan för min vistelse. När jag kliver in i hallen är där tomt, men jag har bara precis hunnit sätta på kaffekokaren när Helen och kort därefter Alma och Sara droppar in. De ska förbereda för ett besök från Sotenäsbostäder, bostadsbolaget i grannkommunen på södra sidan om Bottnafjorden. De hade hört av sig till Hogslätts vänboende och bett om att få komma på besök för att lära sig mer om boendet, som de inte hade hört talas om förens alldeles nyligen. Kvinnorna pysslar rundor och börjar förbereda projektorn för, vad jag förmodar är, en presentation. Helen frågar mig där jag står om jag tänker närvara vid besöket, men jag ursäktar mig för andra ärenden och beger mig ut med kaffet i min termos.

Det återkommande svaret på vad vänboendet har betytt för bygden var att det har visat på vad som är möjligt. Det har inspirerat både i den egna bygden så väl som i andra landsbygder runt om i landet. Ett exempel var i grannkommunen Sotenäs, där några lokalbor har skickat in ett medborgarförslag till kommunen för ett projekt likt Hogslätts vänboende. Det hade bemötts positivt från kommunen och hos det kommunala bostadsbolaget hade, av besöket att döma, ett intresse väckts i att lära sig mer om de kooperativa hyresrätterna. Utöver grannkommunen har vänboendet även blivit uppmärksammat nationellt både inom myndigheter och inom den civila rörelsen för socialt byggande, vilket även var en av anledningarna till att jag fann min väg dit från första början. Sara berättade om hur exempelvis Riksarkitekten använder vänboendet som ett exempel när hon är ute och talar om gestaltad

livsmiljö. Boverket använder vänboendet som ett exempel på bogemenskaper och byggemenskaper. Svenska byggindustrier nominerade huset till Sveriges byggpris 2019, vilket följdes av både ett reportage och en film om boendet. De vann inte, men nog satte det vänboendet på kartan.

5.4 Kooperativa hyresrätter = Social stabilitet i svenska landsbygder?

Det är november 2021 och ett lättat fönster i Sveriges restriktioner i kampen mot Covid-19 har gjort det möjligt för drygt 250 människor att träffas fysiskt på konferensen i Socialt byggande på garveriet i Floda, strax utanför Göteborg. Det är tre månader innan jag ska sätta ner min första fot i Bohuslän. Jag är på plats som funktionär och står tillsammans med mina medfunktionärer och välkomnar besökare i entrén. Akademiker, arkitekter, kommunalarbetare, gräsrotsengagerade och riksdagsrepresentanter checkas av från deltagarlistan i en strid ström. Sorlet ligger tätt och det går nästan att ta på förväntan och det uppdämda behovet av fysiska sociala möten inne i garveriets lokaler. Under två dagar ska människor engagerade i det idéburna och sociala byggandet i Sverige stöta och blöta erfarenheter och idéer. En av talarna är Andreastorpets vänboendet, som jag vid tiden inte vet att jag kommer bekanta mig närmare med ett par månader senare.

Det var svårt att undgå det nyligen uppstådda hindret för nya byggemenskaper under konferensen: Det indragna investeringsstödet för kooperativa hyresrätter. Det var närvarande både på scenen och under fikarasterna. Sara, som är en av initiativtagarna till Andreastorpets vänboende, berättar om hur det beräknas vara 15 000–20 000 bostäder på den svenska landsbygden som har stoppats på grund av det indragna investeringsstödet, något som hon menar är ett fruktansvärt avbräck.

Det statliga investeringsstödet kom för Hogslätts vänboende in som en välkommen frånvarande andra, i den mening att det var en aktör borta i Stockholm som gjorde att finansieringen av vänboendet kunde ros i land med en bibehållen rimlig hyra (jfr Giddens 1996). Det var en statlig intervention som hjälpte lokalsamhället i Bottna att täcka upp för ett lokalt behov skapat av frånvarande påverkansfaktorer, när stat och allmännyttan uteblev. Att landsbygden erbjuds finansiellt stöd för att på lokal nivå styra upp sin infrastruktur är inget nytt fenomen. Andra exempel kan ses i utbyggnaden av fiber på den svenska landsbygden, där föreningar har kunnat söka stöd för att bygga ut ett bredbandsnät (Cras 2017).

När vänboendet visade sig falla väl ut och blev ett föregående exempel på vad som var möjligt ville fler följa i deras fotspår. Andreastorpets vänboende har växt fram som en direkt avknoppning av Hogslätts vänboende och följer på många plan deras

tillvägagångssätt, däribland att räkna in det statliga investeringsstödet i sin budget. Nu skulle ännu fler billiga hyresrätter för helårsboenden bli till i Bottna. Under konferensen för Socialt byggande 2021 var de i processen att skicka in sin bygglovsansökan, samtidigt som de stod inför frågan hur de skulle lösa sin finansiering nu när de inte längre kunde räkna med det statliga investeringsstödet.

Den sista mars 2022 skickades ett betänkande från en statlig offentlig utredning in till regeringen om hur en socialt hållbar bostadsmarknad kan göras möjlig (Utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning 2022) I den presenteras bland annat förslag som ämnar att främja det användardrivna och idéburna bostadsbyggandet, vilket exempelvis kan ta form i en byggemenskap som Hogslätts vänboende. I betänkandet lyfts att det numera indragna, eller under utfasning, statliga investeringsstödet har varit avgörande för realiserandet av hyresbostäder på landsbygden och att bostäderna det bidragit till har kunnat uppföras med 25% lägre hyror än vad som skulle varit möjligt utan investeringsstödet (ibid.). Det gjorde att lägenheterna i Hogslätts vänboende kunde förse nya och gamla lokalbor med bostäder till överkomliga hyror. Genom nya prisvärda bostäder, en trygg plats att åldras på, inflyttningar, en ny mötesplats i bygden, en positiv bild utåt och något att känna en gemensam stolthet över har Hogslätts vänboende bidragit till att stärka det sociala sambandet och därmed stabiliteten i sitt lokalsamhälle. Hogslätts vänboende är ett exempel på vad kooperativa hyresrätter kan innebära och bidra med till ett svenskt landsbygdssamhälle och också vilken roll det numera indragna investeringsstödet kan spela för den lokala platsen.

6. Slutord

Jag har i denna uppsats velat förklara hur Bottna är en bygd som svarar med lokal Kooperation på påverkan utifrån. Bygdens sociala samband som byggdes upp av de redan etablerade institutionerna och verksamheterna där bidrog till att möjliggöra Hogslätt vänboendes uppkomst. Vänboendet var i sin tur en effekt av en upptrissade bostadsmarknaden till följd av att platsen är ett populärt semesterparadis. Känslan av tillhörighet till bygden och Bottna var något som i mina ögon förenade alla bottnaborna, oavsett deras bakgrund. Det kan i sin tur ha bidragit till det positiva bemötandet som vänboendet fick i bygden, eftersom det var något som bidrog till att stärka bygden som de alla höll kär.

I uppsatsen har jag även förklarat hur den kooperativa boendeformen innebar ett gemensamt ansvar över förvaltande och skötsel av boendet, vilket i sin tur bidrog med en känsla av trygghet hos de boende. Genom sin fysiska utformning och gemensamma förvaltande erbjöd vänboendet en möjlighet till gemenskapande. Trösklarna för gemenskap var lägre i vänboendet, eftersom det fanns ett allrum, gemensamma bomöten och en fysisk närhet till grannar. Flera av de boende såg dock vänboendet i huvudsak som en praktisk bostadslösning och ett sätt att kunna bo kvar i bygden och sitt sammanhang.

Slutligen har jag velat förklara hur Hogslätts vänboende statuerat ett lokalt och nationellt exempel på vad som är möjligt att åstadkomma i lokal och kooperativ regi. Vänboendet har skiftat kommunens förståelsehorisont för vad som är möjligt att åstadkomma inom kommunen vilket har banat vägen för ett ny byggemenskap, Andreastorpets vänboende. Vänboendet har också fått uppmärksamhet utanför kommunens gränser vilket har bidragit till att ge bygden en ny bild utåt, utöver den associerad med Gerlesborgsskolan. Utöver det självklara i nya helårsbostäder till bygden har vänboendet även bidragit med en ny mötesplats, så väl som arbetstillfällen för lokala hantverkare. Det har möjliggjort för människor som är aktiva och bidragande till lokalsamhället att kunna bo kvar i bygden även på ålderns höst. Det har bidragit till att stabilisera det sociala sambandet i bygden samt stärkt bottnabornas känsla av att de bor på en plats där man kan och vågar satsa på lokala utvecklingsinitiativ. Slutligen har jag med Hogslätts vänboende som exempel velat visa på vad det numera indragna investeringsstödet för kooperativa hyresrätter har och kan bidra med till ett svenskt landsbygdssamhälle.

Referenser

- Abrahamsson, M., Cedersund, E. & Hagberg, J-E. (2018). Boende och bostäder för äldre på framtidens landsbygd. I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linneförlag. 95–117.
- Bauman, Z. (2015). *Globalization - The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bäck, G. & Göransson, C. (red.) (2020). *Handel och händelser - Bottnafjordens inköpsförening*. Hamburgsund: Gunnar Bäck.
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap - en studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Uppsala: Institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Cras, P. (2018). Service i framtidens landsbygdssamhällen. I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linneförlag. 63–94.
- Engdahl, O. & Larsson, B. (2007). Sociologiska perspektiv: Grundläggande begrepp och teorier. 1:3 Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Frykman, J. & Hansen, K. (2009). *I ohälsans tid*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity - Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity press.
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kajiser, L. & Öhlander, M. (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Latour, B. (1998). *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm: Nerenius & Santéus förlag AB.
- Pfaff, R. & Trentham, B. (2020). *Rethinking home: Exploring older adults' occupational engagement in senior cohousing*. Journal of Occupational Science. 1-15.
- Robson, C. (2016). *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers*. 4. uppl. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Sandstedt, E. & Westin, S. (2015). *Beyond Gemeinschaft and Gesellschaft. Cohousing Life in Contemporary Sweden*. Housing, Theory and Society.
- Utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning (2022). *Sänk tröskeln till en god bostad*. (SOU 2022:14). Stockholm: Regeringskansliet.
- Van Maanen, J. (1988). *Tales of the Field – On writing Ethnography*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Westholm, E. (2018). På landsbygden intet nytt? I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linneförlag. 41–61.
- Åkerman, A. (2020). *En annan landsbygd: Om gestaltad livsmiljö på landsbygden*. Rian designmuseum.

Opublicerade källor

Bottnafjordens inköpsförening (2022). *Om föreningen*.

http://bottnafjorden.se/inkopsf/wp/om_foreningen/#om [2022-06-01]

Boverket (2021a). *Bogemenskaper*. Bogemenskaper - Boverket [2022-06-01]

Boverket (2021b). *Bygg- och bogemenskaper*. Bygg- och bogemenskaper - Boverket [2022-06-01]

Hogslätts vänboende (2022a). *Historik*. www.hogslattsvanbo.se/om-oss/historik [2022-06-01]

Hogslätts vänboende (2022b). *Välkommen till Hogslätts vänboende!*

www.hogslattsvanbo.se [2022-06-01]

Hogslätts vänboende (2022c). *Bo med oss*. www.hogslattsvanboende.se/bo-med-oss [2022-06-01]

Hogslätts vänboende (2022d). *Stadgar*. www.hogslattsvanboende.se/om-oss/stadgar [2022-06-01]

Tanums kommun (2022). *Befolkningsutveckling i Tanums kommun 1990–2020*.

Tanumshede: Tanums kommun.

<https://www.tanum.se/download/18.4519643a18059f5389f1de6f/1650879128751/Befolkningsstatistik%201990-2021.pdf> [2022-06-01]

Tack

Jag vill rikta det största av tack till alla i Hogslätts vänboende för att ni välkomnade och tog emot mig under ett par kärva veckor i februari. Tack för all värme, fika och tid ni delade med er av. Utan er hade denna uppsats inte blivit vad den blev. Tack även till er bottenbor som tog er tiden att träffa mig och dela med er av era tankar och kunskaper om bygden och vänboendet. Ni bidrog med värdefulla dimensioner till mitt arbete. Tack till mina käraste vänner som erbjudit mig allt ifrån husrum, sällskap, uppmuntran och skratt längs med resans gång. Ni har hållit mig upprätt och i rörelse. Tack till min mamma och pappa som alltid har funnits där för mig en knapptryckning bort, fjärran i mil men nära i hjärtat. Ni är mina hjältar. Slutligen vill jag rikta ett stort tack till min handledare Kjell Hansen, som från dag ett har stöttat och uppmuntrat mig att vandra fram på denna lite mindre stringenta, men alltmer levande, uppsatsresan.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.